
RAPORTTI

23701645

NOKIAN KESKUSTAN MODERNI RAKENNUSPERINTÖ

2020-11-9

SWECO INFRA & RAIL OY

Maritta Heinilä, Satu Suikkola

Sisältö

1	Johdanto	3
1.1	Selvitettävä alue	3
1.2	Työn tilaaja ja laatijat	3
1.3	Menetelmät	4
1.4	Lähtötiedot ja aluetta koskevat selvitykset	4
2	Selvitysalueen kuvaus	5
2.1	Selvitysalueen sijainti	5
2.2	Selvitysalueen rakentuminen	6
2.2.1	Agraarikunnasta kohti teollisuuskaupunkia	6
2.2.2	Selvitysalueen rakenne 1920-30 -luvulla	7
2.2.3	Selvitysalueen rakentuminen 1940-50 -luvulla	9
2.2.4	Selvitysalueen rakentuminen 1960-luvulla	12
2.2.5	Selvitysalueen rakentuminen 1970-80 -luvulla	16
2.2.6	Vuosituhanen vaihteen rakentaminen selvitysalueella	22
2.3	Selvitysalueen asemakaavalliset periaatteet	23
2.4	Selvitysalueen suojelutilanne	33
2.4.1	Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	33
2.4.2	Maakuntakaavallinen suojelu	33
2.4.3	Yleiskaavallinen suojelu	35
2.4.4	Asemakaavallinen suojelu	36
3	Kaupunkikuva	38
3.1	OSA-ALUE 1: Kavolinkadun alue	38
3.2	OSA-ALUE 2: Harjun alue	43
3.3	OSA-ALUE 3: Poutuntien alue	46
3.4	OSA-ALUE 4: Tuuliharjunkadun, Välimäenkadun, Pirkkalaistien ja Härkitien rajaama alue	50
4	Moderni rakennusperintö	54
4.1	Arkkitehtuurin kehitys ja ominaispiirteet 1960 – 1970 -luvulla	54
4.2	Arkkitehtuurin kehitys ja ominaispiirteet 1980-luvulta vuosituhanen vaihteeseen	54
4.3	Inventoidut kohteet	55
5	Johtopäätökset	56
5.1	Selvitysalueen tunnistetut arvot ja suositukset	56
6	Liitteet	58

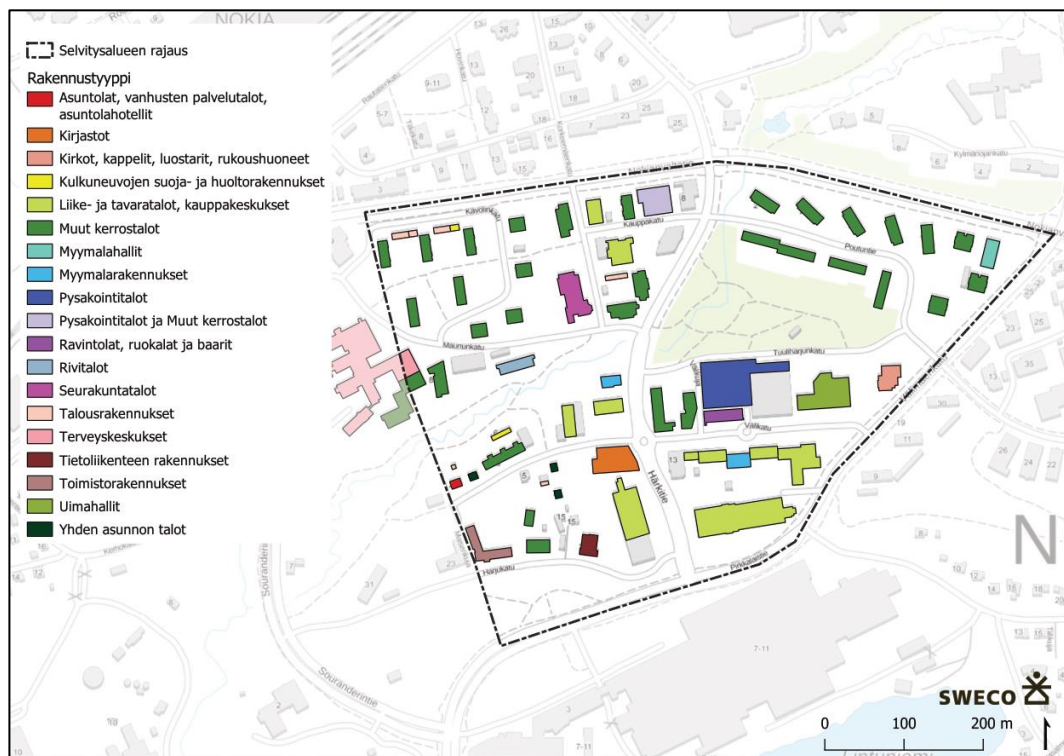
*Kannen kuva: Lentokuva selvitysalueesta vuodelta 1979. Vasemmalla kumitehdas.
Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.*

1 Johdanto

1.1 Selvitettävä alue

Tämän yleiskaavatasoisen analyysin kohteena on Nokian ydinkeskustan moderni rakennuskanta. Tutkittu alue on rajattu alla olevassa kartassa, joka löytyy myös raportin liitteenä 1. Merkittävin osa selvitysalueesta on 1960- ja 1970-lukujen rakennuskantaa.

Työn yhteydessä 18 rakennuksesta on laadittu tarkemmat inventointikortit, jotka ovat raportin liitteenä. Selvityksessä painotetaan 1950- 1990 -luvun julkista- ja liikerakentamista, tästä syystä asuinrakentamista ei ole tarkasteltu inventointikorttein.

Kuva: 1 Selvitysalueen rajaus ja rakennuskannan käyttötarkoitukset. Selvityksessä painotetaan 1950- 1990 -luvun julkista – ja liikerakentamista. 2000-luvun ja ennen sotaa rakennettuja rakennuksia sekä tumman vihreällä osoitettuja kerrostaloja ei ole inventoitu.

1.2 Työn tilaaja ja laatijat

Modernia rakennusperintöä koskevan selvityksen tilaajana on ollut Nokian kaupunki. Kaupungin tavoitteena on laatia alueelle strateginen yleiskaava, jonka taustaselvityksenä raportti toimii. Kaupungin puolelta työn yhteyshenkilönä on toiminut kaavoitusarkkitehti Johanna Fingerroos. Selvityksen laatijoina ovat toimineet Sweco Ympäristö Oy:stä arkkitehti Maritta Heinilä ja FM Satu Suikkola.

1.3 Menetelmät

Selvitys on laadittu tulevaa Nokian strategisen yleiskaavan suunnittelua ja vaikutusten arviointia varten MRL 9 § mukaisesti yleiskaavan tarkkuustaso huomioiden. Työssä tavoitteena on ollut selvittää alueen modernin rakennuskannan leimalliset piirteet, kaupunkikuva, rakennuskannan ja julkisen kaupunkitilan arvot sekä miltä osin keskusta-alue kestää muutoksia menettämättä arvojaan.

Swecon toimesta selvitysalueita koskien on laadittu aiemmin Poutuntien maisema- ja kaupunkikuvallinen analyysi ja inventoitu Nokian säästökeskus Oy, Kiinteistö Oy Poutunkulma ja Nokian Vuokrakodit Oy:n rakennuskanta. Myös lähialueiden rakennuskantaa, kehittymistä ja kaupunkikuvaa on arvioitu Nokian terveyskeskusta, Nokian lukiota ja Nokian kumitehdasta koskevista rakennusinventoinneissa.

Samaan aikaan modernin rakentamisen inventoinnin kanssa laaditaan Nokian uimahallia koskevaa tarkempaa rakennushistoriallista selvitystä Swecon arkkitehti Anna-Maria Latosaaren toimesta.

Työ on käynnistynyt aloituspalaverilla Nokian kaupungin ja Swecon työryhmän kesken 24.9.2020. Alueelle tehtiin kattava maastokäynti 8.10.2020, jonka yhteydessä rakennuksia, katutiloja ja puistoja valokuvattiin. Maastotöistä tiedotettiin etukäteen kaupungin tiedotuskanavissa.

Selvitys sisältää inventoijan laatiman alustavan arvottamisen osana kohdekortteja sekä kartan suosituksista alueen maankäytön suunnittelua varten. Lopullinen arvottaminen tehdään Nokian kaupungin ja Pirkanmaan maakuntamuseon toimesta strategisen yleiskaavan laadinnan tai muun kaavasunnittelun yhteydessä ja/tai tarkemman rakennussuunnittelun yhteydessä.

1.4 Lähtötiedot ja aluetta koskevat selvitykset

Työn historia- ja pohjatiedot perustuvat seuraaviin aineistoihin:

- Rakennusinventointi ja kulttuuriympäristöselvitys: Nokian säästökeskus Oy,
- Kiinteistö Oy Poutunkulma ja Nokian Vuokrakodit Oy, Airix Ympäristö Oy 2012
- Poutuntien maisema- ja kaupunkikuvallinen selvitys, Sweco Ympäristö Oy 2018
- Nokian kumitehtaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, Sweco Ympäristö Oy 2018
- Sotkanvirran liikekiinteistön rakennushistoriallinen selvitys, Sweco Ympäristö Oy 2019
- Nokian terveyskeskuksen rakennushistoriallinen selvitys, Sweco Ympäristö Oy 2018
- Nokian lukion rakennushistoriallinen selvitys, Sweco Ympäristö Oy, 2019
- Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016, Pirkanmaan liitto 2016
- Nokian kulttuuriympäristöohjelma, Pirkanmaan ympäristökeskus, Teivas, Eija, Tulonen, Annu, Tampere 2001.
- Nokian kaupunki. Keskustan osayleiskaava. Kulttuuriympäristöselvitys. Raportti 23.12.2010, Selvitystyö Ahola, Mikkeli, Nokian kaupunki 2010.
- Nokia ja Pirkkalan historia, Koivuniemi, Kaarninen, Kaarninen, Forssan kirjapaino 1994

- Standertskjöld, Elina, Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930-1980, Suomen rakennustaiteen museo, Rakennustieto Oy, Helsinki 2011.
- Liike-elämän arkkitehtuuria, Suomen arkkitehtiliitto 1959
- Tuomas Koposen valokuvat, <https://oloneuvos.kuvat.fi/>
- Nokian kaupungin kuvakokoelmat

2 Selvitysalueen kuvaus

2.1 Selvitysalueen sijainti

Selvitysalue sijaitsee Nokian liikekeskustassa rajautuen pohjoisessa Nokianvaltatiehen, etelässä Pirkkalaistiehen, lännessä Maisenkujaan ja idässä Välimäenkatuun.

Selvitysalueella halkoo keskustaajaman merkittävin viheralue, jonka jakautuu Härkitien länsipuoliseen luonnontilaiseen Puropuistoon ja itäpuoliseen rakennettuun puistoalueeseen, Poutunpuistoon. Puistovyöhyke jatkuu Laajanojan myötä selvitysalueen pohjoispuolella Vihnusjärven rantaan asti. Lännessä suunnassa puistovyöhyke kulkee selvitysalueen ulkopuolella Souranderintielle ja sieltä edelleen, Emäkosken rantaan asti.

Kuva: 2 Selvitysalueen sijainti on osoitettu punaisella viivalla ortokuvassa. Oikeassa reunassa Vihnusjärvi ja vasemmassa alareunassa Nokianvirta. (Ortokuva © MML, paikkatietoikkuna)

2.2 Selvitysalueen rakentuminen

Selvitysalueen inventointihetken rakennuskannasta (talousrakennuksia ei ole huomioitu) 4 kpl on rakennettu 1920-luvulla, 2 kpl 1930-luvulla, 7 kpl 1950-luvulla, 18 kpl 1960-luvulla, 15 kpl 1970-luvulla, 4 kpl 1980-luvulla, 2 kpl 1990-luvulla, 4 kpl 2000-luvulla ja 5 kpl 2010-luvulla (osittain vielä rakenteilla). Rakennusten rakentamisvuosikymmenet on esitetty alla olevassa kartassa. Kartta löytyy myös raportin liitteenä 2.

Kuva: 3 Selvitysalueen rajaus ja rakennuskannan rakennusvuosikymmenet.

2.2.1 Agraarikunnasta kohti teollisuuskaupunkia

Nokian tie agraarikunnasta kohti teollisuuskaupunkia sai alkunsa, kun Knut Fredrik Idestam perusti puuhiomon Emäkosken pohjoisrannalle 1860-luvulla. Ensimmäisten teollisuuslaitosten perustamisen yhteydessä Nokia kuului vielä Pirkkalan pitäjään. Tehtaiden toimivuuden edellytyksenä olivat hyvät liikenneverkot, joita Nokian Oy rakennutti tukemaan toimintaansa. Rautatie valmistui Hämeenlinnasta Tampereelle vuonna 1875 ja paransi Nokian liikenneyhteyksiä varsinkin vuodesta 1895 lähtien, kun Porin rata ja Nokian asema valmistuivat. Rautatietä jatkettiin vuonna 1911 Nokianvirran rantaa pitkin Pyhäjärvelle saakka.

Nokian voimakas teollistuminen tapahtui samoihin aikoihin kuin kaupankäynti maaseudulla vapautui. Tehtaiden myötä syntynyt tehdasyhdyskunta vilkastutti kaupankäyntiä Nokiassa ja tästä syntyi Pirkkalan pitäjän liike- ja pankkielämän keskus.

Nokian keskus sijaitsi aluksi tehtaiden ja harjun välisellä alueella, jossa oli Nokia-yhtiön 1910-luvun alussa rakentama tori ja suurin osa kaupallisista palveluista. Rakennukset eivät ole säilyneet nykypäivään, eikä selvitysalueella sijaitse yhtään ennen 1920-lukua rakennettua rakennusta.

2.2.2 Selvitysalueen rakenne 1920-30 -luvuilla

Vuonna 1922 Pirkkalan pitäjä jaettiin Pohjois- ja Etelä-Pirkkalaan, jonka yhteydessä Nokian tehdasyhdyskunnasta tuli Pohjois-Pirkkalan kunnallishallinnon keskuspaikka. Nokia-yhtiö pyrki vaikuttamaan aluesuunnitteluun ja erityisesti uusien liikenneväylien linjauksiin kunnassa. Isännöitsijä Ingwald Souranderin aloitteesta toteutettiin uusia tieyhteyksiä, joista tärkein oli vuonna 1923 valmistunut tie Nokian rautatieasemalta tehtaalle (Souranderintie).

Teollisuusyhdyskunnan asutus sijoittui aluksi harjulle ja rautatieasemalle vievän tien varrelle, mutta 1920-luvulle tultaessa yhä laajemmin peltomaita oli muutettu asumiskäyttöön. Myös hallinnollinen ja palvelujen keskusta oli keskittynyt harjun ja tehtaiden väliselle alueelle sekä rautatieasemalle. Suomen itsenäistymisen ja talvisodan välissä rakennettiin Nokialle uusia teitä, mukaan lukien Nokianvaltatie (1930-luvun lopulla). Myös tehdasalue laajentui 1900-luvun aikana ja ennen 1930-luvun lamaa Nokialla oli toiminnassa kahdeksan tehdasta, jotka työllistivät ihmisiä tuottaen mm. paperia, sekä kumi- ja trikootuotteita. Nokia kuului alun perin Pirkkalan suurpitäjään. Omaksi kauppalaksi se jakautui vuonna 1937 ja vuotta myöhemmin sen nimeksi tuli Nokia.

Selvitysalueen vanhin rakennuskanta 1920-30 -luvuilta sijaitsee Harjun alueella, Välikadun ja Harjukadun varrella. Nykyinen Harjukatu on toiminut Nokian pääkatuna, jonka varrella sijaitsi runsaasti myös liikerakentamista. 1950-60-luvuilla kadun varrella sijaitsi mm. apteekki, kampaamo, ravintola, elokuvateatteri Kinoharju, useita erikoiskauppoja, valokuvaamo, pankki, Nokian uutisten konttori, kemikalio, kelloseppä, pyöräkorjaamo ja putkiliike. Entinen kauppalantalo 1930-luvulta toimii nykyään kaupungintalona.

Kuva: 4 Pitäjänkartta vuodelta 1924. 1920-luvun alussa Nokian rautatieaseman ja Emäkosken äärelle sijoittuneen tehdasalueen välissä on suurelta osin maaseutumaista asumista ja viljelyksiä. Harjukadun varrella on syntynyt rakennustihentymä.

Kuva: 5 Harjukadun liikkeitä vuonna 1982. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

Kuva: 6 Harjukatua vuonna 1982. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

2.2.3 Selvitysalueen rakentuminen 1940-50 -luvuilla

Jälleenrakennuskaudelle tultaessa selvitysalue oli pitkälti maaseutumaista pientaloaluetta, Emäkosken rannan tehdasalueen ja rautatieaseman välissä. Sotavuosina rakentaminen hiipui. Jälleenrakennuskauden rakentaminen keskittyi Nokialla uusien asuinalueiden rakentamiseen kaupungin reuna-alueille ja samalla keskustan rakentaminen hiljeni. Selvitysalueella ei sijaitse yhtään 1940-luvulla rakennettua rakennusta.

Otto I. Meurmannin asemakaava vuodelta 1941 osoitti kauppalalle uuden kaupan keskuksen ja torialueen Kylmänojan pohjoispuolelle suunnitellun uuden valtamaantien ja keskeisten uusien kokoojkatujen solmukohtaan. Liikerakentamisen osalta kaava toteutui kuitenkin ainoastaan valtatiehen rajautuvien korttelien osalta. Kauppakadun päähän valmistuivat Pelkosen liiketalo ja Kiinteistö Oy Poutunkulman pankkirakennus. Molemmat ovat purettu viime vuosien aikana ja tilalle on rakennettu ja rakennettiin edelleen inventointihetkellä tornimaista kerrostalorakentamista.

Kaupunkimaista mittakaavaa selvitysalueelle toivat Poutuntien asuinkerrostalot, jotka valmistuivat 1950-luvun alussa Nokianvaltatien varteen. Rakennukset sijoitettiin ajan hengen mukaisesti väljästi ja ilmastavasti valtatienvarren puistomaiseen ympäristöön. Kerrostalorakentamisesta huolimatta selvitysalue oli 1950-luvun lopulle asti edelleen väljästi rakennettu ja suoraviivaisia liikenneväyliä lukuun ottamatta maaseutumainen. Poutuntien kerrostalot olivat inventointihetkellä (10/2020) tyhjennetty asukkaista ja odottivat purkamista. Muita selvitysalueella sijaitsevia 1950-luvun rakennuksia ovat asuinkerrostalo osoitteessa Kauppakatu 4 sekä Välikadun varrella säilyneet kaksi kaksikerroksista rakennusta.

Kuva: 7 Nokian keskustaa 1958 harjulta pohjoiseen kuvattuna. (c) Nokian kaupungin kokoelmat.

Kuva: 8 Välimäenkatua vuonna 1958. (c) Nokian kaupungin kokoelmat.

Kuva: 9 Välikadun 1950-luvun rakennuksia kuvattuna vuonna 1982. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

Kuva: 10 Entisessä autokorjaamon rakennuksessa toimii nykyisin Vapaaseurakunta.

Kuva: 11 Ote maanmittauslaitoksen peruskartalta vuodelta 1954 (c) Maanmittauslaitos. Taajama on muodostunut rautatieaseman ja Emäkosken rannan tehdasalueiden väliin. Souranderintie on rakentunut yhdistämään teollisuutta, rautatieasemaa ja keskeisiä liikenteen pääväyliä. Poutuntien rakennukset ovat peltoalueen keskellä Nokianvaltatien varrella avoimessa maisemassa. Nykyisen Harjukadun varrella on kauppalan keskustan tiivis liikerakentaminen. Urheilukenttä on sijoitettu tehtaan ja taajaman väliin. Nokianvaltatien ja nykyisen Harjukadun välissä on pientaloasumista ja viljelyaukeita.

Kuva: 12 Ote maanmittauslaitoksen peruskartalta vuodelta 1961 (c) Maanmittauslaitos. Tehdasalueet sijoittuvat keskustan eteläpuolelle Nokianvirran rannoille. Keskustan painopiste on Harjukadun varrella. Nokianvaltatien varren rakentaminen on täydentynyt pohjoispuolen pistetaloilla. Poutuntien eteläpuoli on edelleen peltoaluetta.

2.2.4 Selvitysalueen rakentuminen 1960-luvulla

Vuonna 1961 vahvistettiin Nokian kauppalan uuden liikekeskustan kaava, jonka suunnitteli kauppalanarkkitehti Aarno Hakanen. Asemakaavamuutos ratkaisi mm. keskusta-alueen liikenneväylien sijoittumisen ja pysäköimisalueet, kauppalan uuden liikekeskuksen sijoituksen ja Suomen Kumitehdas Oy:n teollisuuskorttelin laajentamisen, mikä samalla tarkoitti vanhan keskustan sekä sen ja Kumitehtaan välillä sijainneen torin, linja-autoaseman ja urheilukentän sekä vanhojen rakennusten häviämistä uusien tiejärjestelyjen tieltä. Myös Pirkkalaistie joutui siirtymään, koska tehtaan laajennusosat rakennettiin osittain vanhan tien päälle. Samalla maatalousvaltaiset alueet alkoivat väistyä keskustan tuntumasta, ja 1960-luvulle tultaessa liikekeskustan painopiste alkoi siirtyä harjulta Härkitien ja Välimäenkadun uusien reittien lähelle.

Nykyisen liikekeskustan alueella olleet soranottoalueet täytettiin ja tasoitettiin. Myös vanhaa rakennuskantaa purettiin 1960-luvulle tultaessa tehokkaamman rakentamisen alta. 1960-luvun puolivälissä entisen sorakuopan paikalle tasatun Pirkkalaistorin reunalle rakentui ensimmäiset liikerakennukset. Samaan aikaan keskusta laajeni uudisrakentamisen myötä myös Härkitien ympäristöön ja Toivontorin laidalle. Välikadun varrella on edelleen nähtävissä keskustan 1960-luvun vaiheen kehitys.

Keskustan merkittävimmän puistoalueen, Poutunpuiston, mahdollistava kaavamuutos tehtiin 1963.

Kuva: 13 Näkymä Kavolinmäestä vuonna 1978. Taustalla näkyy Nokian 1960-luvun virtaviivainen liikekeskusta Välikadun varrelta. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

Kuva: 14. Pirkkalaistorin kulma Härkitien suunnasta arviolta 1960-1970 -luvulta. Nykyisin purettu kansallispankin talo vasemmalla. (kuva Pauli Lehtioksa, (c) Nokian kaupungin kokoelmat)

Kuva: 15 Nokian harjua vuonna 1982. Kuvassa vasemmalla inventoinnin kohde nro 4 Välikatu 14 liikerakennus vuodelta 1968. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

Kuva: 16 Nokian keskustaa etelästä ilmasta kuvattuna 1964. Edustalla Harjukatu. Ilmakuvasta näkyy osoitteessa Härkitie 10 sijaitseva 1960-luvun liikerakennus sekä purettu kansallispankin rakennus. Nokianvaltatien ja Härkitien risteyksessä Kauppakadun liikerakennukset. Myös Poutunpuiston pohjoispuolen lamellikerrostaloista ensimmäinen on rakenteilla. 1950-60 -luvun rakentaminen erottuu kuvasta valkoisena. Ilmakuva SIK Oy (c) Nokian kaupungin kokoelmat.

Peräti 18 kpl selvitysalueen rakennuksista on rakennettu 1960-luvulla. Näistä lukumääräisesti merkittävä osa sijoittuu Poutunpuiston pohjois- ja itäreunalle, missä sijaitsevat Poutuntien suuntaisesti rakennetut lamellitalot sekä Välimäenkadun ja Nokianvaltatien risteyksessä sijaitsevat pistetalot, nk. Salamantalot.

Kuva: 17 1960-luvulla rakennettu ns. Salamantalo ja siihen liittyvä yksikerroksinen tasakattoinen liikekiinteistö Välimäenkadun ja Nokianvaltatien risteyksessä.

Kuva: 18 Poutunpuistoa vuonna 1975. Taustalla 1960-luvun lamellikerrostaloja Poutuntien varresta. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

2.2.5 Selvitysalueen rakentuminen 1970-80 -luvuilla

1970-1980-luku toi jälleen uusia kerrostumia Nokian liikekeskustaan isojen markettien ja yhdistettyjen liike- ja asuinkiinteistöjen myötä. Isoja marketteja nousi mm. Kaihari Center (S-market) Välikadulle, Harju-Center Härkitalle sekä Pirkkalaistorin etelälaidalle kahdessa vaiheessa rakentunut liiketalo.

1970-80 -luvulla kaupunkikuvassa erotti selkeästi eri aikakausien rakenteet: Harjun alueen vanha rakennuskanta, Poutuntien ja Kauppatien 1950-luvun kaupunkimainen rakentaminen, Välikadun virtaviivainen 1960-luvun liikekeskus ja Kavolinkadun lähiömäinen 1960-70 -lukujen asuinkerrostalorakentaminen. Julkiset rakennukset, kuten uimahalli, helluntaiseurakunta, ev.lut. seurakuntakeskus ja terveyskeskus edustivat 1960-70 -luvun tiliarkkitehtuuria, jotka tummanpuhuvina erottautuivat aiempien vuosikymmenten valkoisesta keskustasta.

Kuva: 19 Ote lentokuvasta vuodelta 1979 rautatieaseman suunnasta kohti Nokian kumitehdasta. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

Kuva: 20 Ev.lut. seurakuntakeskus vuodelta 1979 Maununkadun ja Korkeemäenkadun risteyksessä odottaa purkua inventointihetkellä 10/2020.

Kuva: 21 Nokian tori toukokuussa 1979. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

Kuva: 22 Pirkkalaistori vuonna 1981. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

Kauppalan aikana rakennetun Pirkkalaistorin alapuolelle rakennettiin 1970-luvulla Välikatu, joka yhdessä Pirkkalaistorin kanssa muodosti Nokian ydinkeskustaan torikeskustyyppisen ostoskeskuksen, jossa palvelukokonaisuus rakentui erillisistä liikerakennuksista. Välimäenkadun ja Välikadun risteykseen sijoittui myös vuonna 1976 rakennettu uimahalli.

Kuva: 23 Välimäenkatua uimahallilta länteen 1979. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

Kuva: 24 Vuonna 1976 rakennettu Nokian keskustan punatiilinen uimahalli.

1960-70 -luvun asuntorakentamista selvitysalueella edustaa Kavolinkadun alue, joka koostuu viidestä kuusikerroksisesta lamellitalosta ja neljästä nelikerroksisesta pistetalosta. Rakennukset sijaitsevat vehreässä ympäristössä rautatieaseman läheisyydessä Maununkadun ja Nokianvaltatien rajaamalla alueella. Rakennukset ovat pääosin toteutuneet vuonna 1965 laaditun kaavamuutoksen mukaisesti.

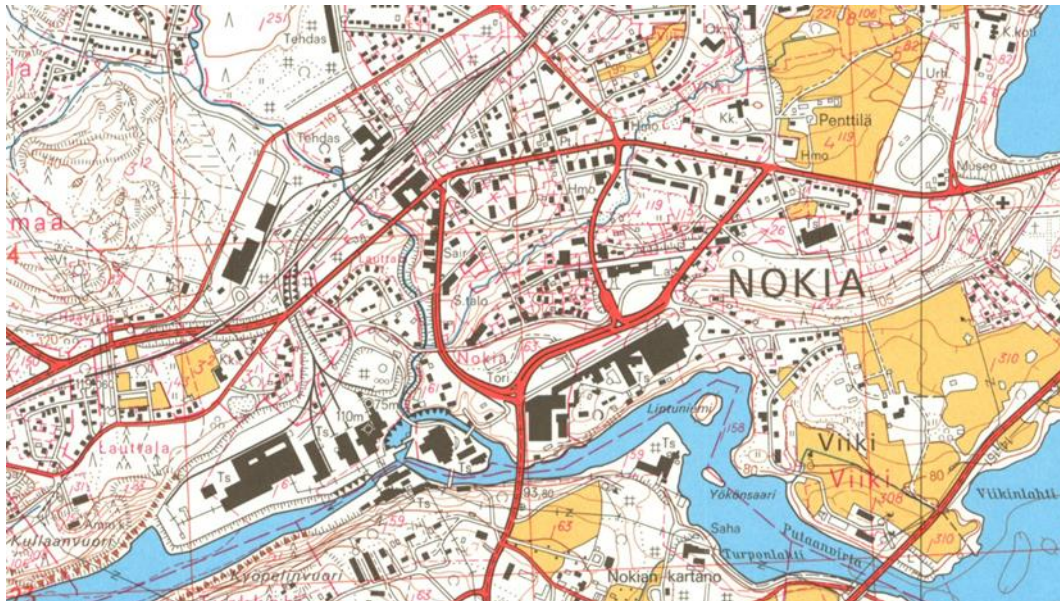
Kuva: 25 Lentokuva vuodelta 1979. Etualalla Poutuntien asuinrakennuksia, pohjoisosassa Kavolinkadun asuinrakennukset. Keskellä Nokianvaltatie. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

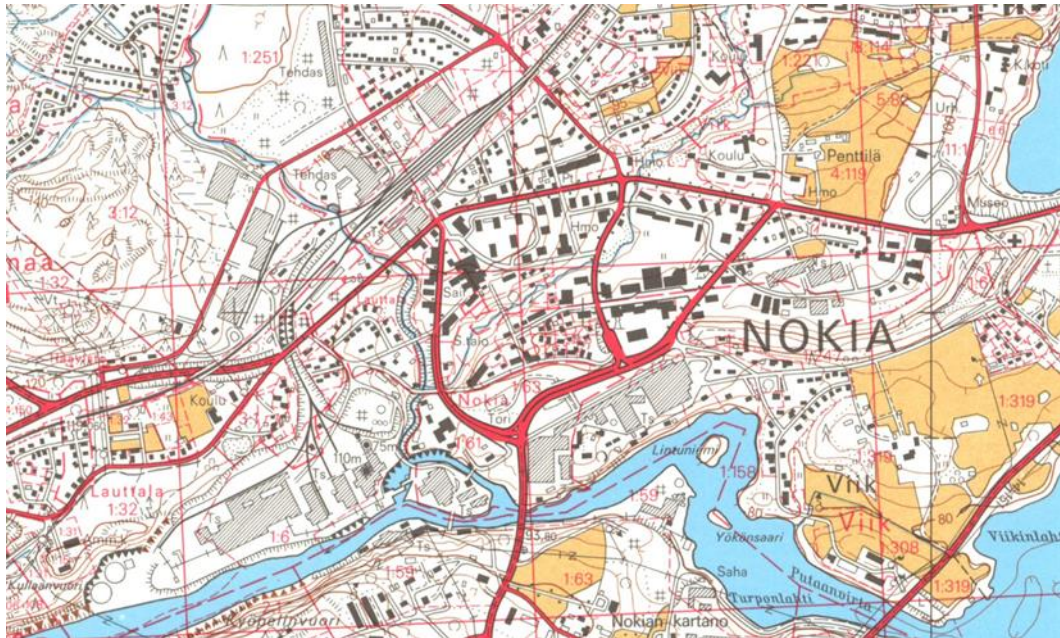
Kuva: 26 Nokiaa Kavolinkadun kerrostaloilta kohti Välikatua. Ote Tuomas Koposen valokuvasta 1979. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

Kuva: 27 Seurakuntakeskus ja Kavolinmäen asuinalue vuonna 1979. Valokuva Tuomas Koponen <https://oloneuvos.kuvat.fi/>.

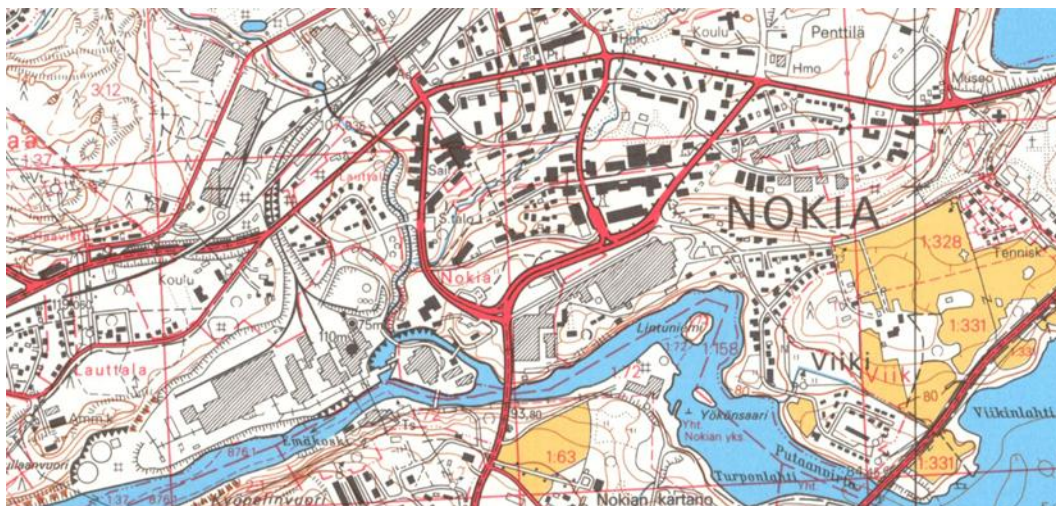
Kuva: 28 Ote maanmittauslaitoksen peruskartalta vuodelta 1975 (c) Maanmittauslaitos. Kartasta näkyy uusien tielinjausten voimakkaat vaikutukset keskusta-alueeseen ja Kumitehtaan tehdasalueen keskeinen sijainti kaupunkirakenteessa. Keskustan painopiste on siirtynyt Harjukadulta Härkitien ja Välikadun varteen. Poutuntien eteläpuoli on rakentunut. Härkitien rakentamisen myötä selvitysalueen keskeinen sijainti liikekeskustassa on voimistunut.

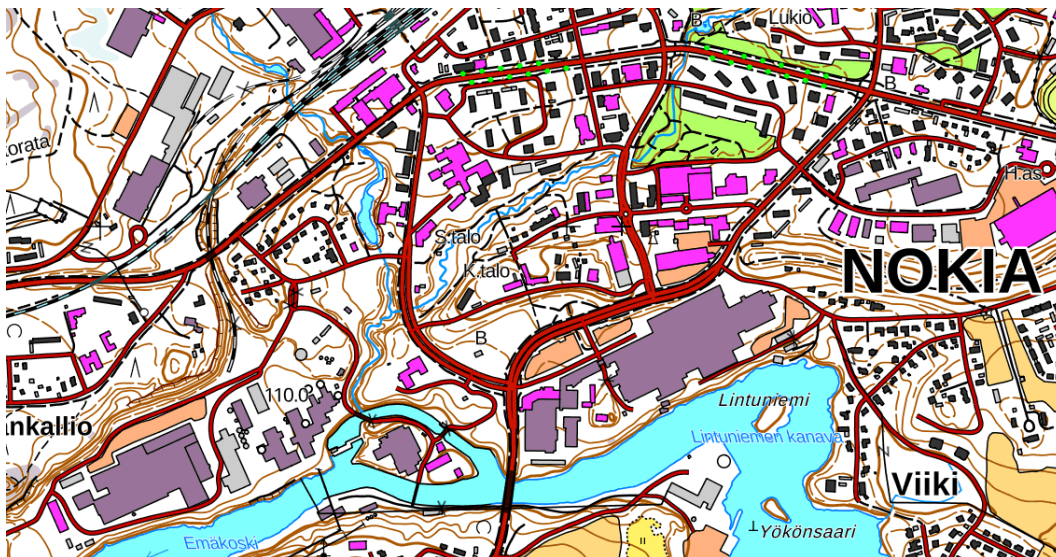
Kuva: 29 Ote maanmittauslaitoksen peruskartalta vuodelta 1980 (c) Maanmittauslaitos. Terveyskeskuksen ja seurakuntatalon rakentaminen uuden Maununkadun varteen on tiivistänyt keskusta-alueetta. Keskustan painopiste on voimakkaan rakentamisen myötä siirtynyt Härkitien ja Välimäenkatun välisen Välikadun ympärille.

2.2.6 Vuosituhannen vaihteen rakentaminen selvitysalueella

1980-90-luvun taitteen lamavuodet näkyivät yleisesti rakentamisen vähytenä, eikä Nokian keskustankaan rakentaminen ollut voimakasta. Selvitysalueella onkin vain kaksi 1990-luvun rakennusta: asuinkerrostalo Välikadun varrella sekä Harjukadun varrella kaupungintalon viereen rakennettu kaupungin virastotalo. 1990-luvulle tultaessa Harjukadun rooli liike-elämän keskittymänä hiipui lopullisesti sen keskittyessä yhä vahvemmin Härkitien ja Välikadun varteen sekä Pirkkalaistorille.

Kuva: 30 Ote maanmittauslaitoksen peruskartalta vuodelta 1991 (c) Maanmittauslaitos. 1990-luvulle tultaessa tilanne on säilynyt pitkälti samana kuin vuonna 1980.

Kuva: 31 Ote maanmittauslaitoksen maastokartalta vuodelta 2020 (c) Maanmittauslaitos

2.3 Selvitysalueen asemakaavalliset periaatteet

1900-luvun alussa Suomeen tuli Keski-Euroopasta ajatus puutarhakaupungista, jossa katuja reunustavat talorivit haluttiin korvata avoimella rakennustavalla. Ihanteena oli valoisa, vihreä ja hygieeninen kaupunki. Sotien jälkeinen nopea yhteiskunnallinen ja taloudellinen rakennemuutos, johon liittyi muuttoliike maalta kaupunkiin, muokkasi suomalaisten kauppaloitten ja kaupunkien luonnetta merkittävästi ja toi uudenlaisen kerrostuman tehokkaasti rakennetuista lähiöistä, yksityisautoiluun perustuvasta liikenneväylästä ja ostoskeskuksista.

Souranderin aloitteesta Pirkkalan kunta laaditti 1920-luvulla asemakaavan Nokian keskusta-alueelle. Kaavaa ei kuitenkaan koskaan hyväksytty, mutta sitä noudatettiin yleisesti, koska yhtiö paikkakunnan suurimpana maanomistajana toimitti sähköä vain kaavaa noudattaville. 1930-luvulla hyväksyttiin Nokian ensimmäinen asemakaava, jota noudatettiin 1930-luvun loppupuolelle saakka. Otto-livari Meurman laati asemakaavan vuonna 1941, jonka mukaisesti uusia asuinalueita alkoi rakentua uuden valtatie molemmin puolin.

Kuva: 32 Ote Meurmannin vuoden 1941 asemakaavasta selvitysalueen kohdalta.

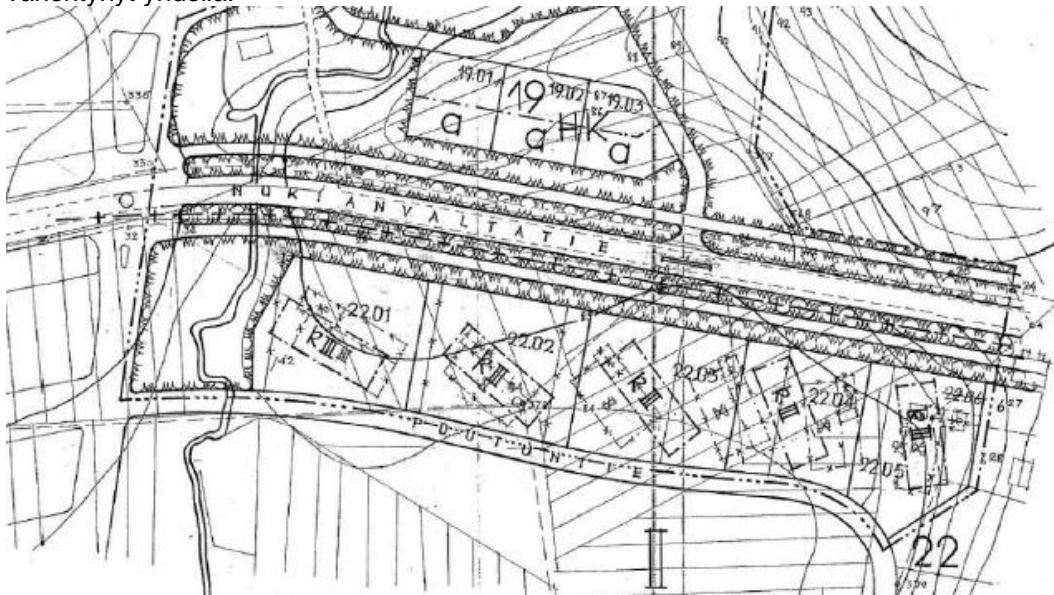
Arkkitehti Meurman oli Alvar Aallon ohella Suomessa 1940-luvulla asemakaavoituksen uudistajia. Molemmat suunnittelijat olivat tutustuneet amerikkalaiseen aluesuunnitteluun, Meurman myös saksalaiseen. Maaperäolosuhteet, maastonmuodot, vihervyöhykkeet ja valon suunnat pyrittiin huomioimaan suunnittelussa. Meurmannin asemakaava vuodelta 1941 kuvastaa näitä suunnitteluihanteita. Meurman pyrki yhtäjaksoisilla viheralueilla jakamaan kauppalan osiin ja jätti myös vapaat rannat rakentamattomiksi. Uusien kokoojakatujen solmukohtaan Kavolinkadun alueen ja Poutuntien väliin sijoitettiin Nokian kaupan keskittymä; Korkeenmäenkatu, Kauppakatu ja Kuitaankatu, sekä niiden väliin sijoittuva kauppatori (nk. Härkitori). Nokianvaltatie osoitettiin leveäksi bulevardimaiseksi väyläksi, jota Poutuntien kerrostalot reunustivat istutettavan alueen keskellä. Maununkatu

oli Nokianvaltatien ja Härkitien ohella asemakaavasuunnitelmassa kauppalan pääkatuja. Näiden läheisyydessä rakentaminen on pitkälti II-III -kerroksista. Kolmikerroksista rakentamista oli osoitettu myös Harjukadun varteen. Muilta osin selvitysalue osoitettiin pitkälti tiiviisti rakennettaville pientaloille. Bulevardimaisen Nokianvaltatien reunat esitettiin istutettavan ja kevyen liikenteen väylät erotettiin siitä viherkaistoin. Liikenteen sujuvuus oli myös yksi kaavan tavoitteista. Nokianvaltatien pohjoispuoli ja Puropuisto olivat puistoaluetta, mutta nykyinen Poutunpuisto tiiviisti rakennettu.

Kaavan toteutumisen myötä keskustan ympärille sijoittui jälleenrakennuskauden omakotitaloalueita. Poutuntien kerrostalot sekä Korkeemäenkadun ja Kynninkadun lamelli- ja pistetalot rakennettiin organisesti sijoitettuihin ryhmiin. Samoihin aikoihin Kauppakadulle rakentui asuinkerrostalo ja Pelkosen liikekiinteistö. Rakentaminen oli aluksi väljää ja se hyödynsi suotuisia ilmansuuntia ja maastonmuotoja.

Otto I. Meurmannin ensimmäisen asemakaavan periaatteet ovat osittain toteutuneet selvitysalueella. Poutuntien varteen on sijoitettu väljästi kerrostaloja, vaikkakin rakennukset ovat pääosin kerroksen suunniteltua korkeampia. Meurman oli suunnitellut uuden kaupan keskuksen torialueineen Kylmänojan pohjoispuolelle uuden valtamaantien ja keskeisten uusien kokoojakatujen solmukohtaan. Tältä osin asemakaava toteutui ainoastaan Nokianvaltatiehen rajautuvien korttelien osalta. Myös kaduista Korkeemäenkatu ja Kauppakatu ovat toteutuneet. Torikauppa ns. Härkitorilla ei käynnistynyt, sen sijaan suunnitellun torin paikalle rakennettiin huoltamo. Myöhemmin 2000-luvulla alueelle on rakentunut asuinkerrostaloja.

Poutuntien osalta asemakaavaa on muutettu 28.6.1951 hyväksytyssä Otto I. Meurmannin asemakaavassa, jossa alueelle on osoitettu edelleen viuhkamaisesti kerrostaloja. Kerrostalojen massat ja korkeus ovat hieman kasvaneet, ja samalla niiden lukumäärä on vähentynyt yhdellä.

Kuva: 33 Otto I. Meurmannin asemakaava vuodelta 1951 Poutuntien asemakaavoja koskien.

Asemakaavaa uudistettiin 1960-luvulla liikekeskustassa ja mm. myös Kavolinmäen kerrostaloalue ja Maununtien uusi linjaus muuttivat rautatieaseman seutua. Aarno Hakasen ja Rauno Vuorelan laatimat asemakaavamuutokset mahdollistivat laajasti rakennusten purkamisia ja uudisrakentamista niin Harjukadun kuin Välikadunkin varrella molemmin puolin Härkitietä. Liikekeskustan synnyn Pirkkalaistorin ympärille mahdollisti Hakasen asemakaavamuutos vuodelta 1961, jossa myös Kauppakadun ympäristöä pyritään kehittämään liikekeskukseksi. Siinä asuin- ja liikekiinteistöjen kerrostalot rajaavat keskelleen uuden Pirkkalaistorin, joka avautuu länteen kohti harjua missä silloinen kauppalan liikekeskittymä sijaitsi. Välikadun varren rakennusalat on sijoitettu rytmitellen vuoroin sisäänvedoin ja korkeutta vaihdellen 2-4 kerroksen välillä (kellarikerros huomioiden). Pirkkalaistori sijaitsee noin kerroksen Välikatua korkeammalla, joten torin suuntaan rakennukset ovat kerroksen matalampia.

Kuva: 34 Ote 24.11.1961 vahvistetusta, kauppalanarkkitehti Aarno Hakasen laatimasta Nokian kauppalan uuden liikekeskustan asemakaavasta (Nokian kaupunki, Keskustan osayleiskaava, Kulttuuriympäristöselvitys, Teija Ahola). Uimahallin paikalle on osoitettu vielä puistoa.

Vuoden 1963 asemakaavamuutos Kauppalan 1 kaupunginosaan osoittaa mm. uuden Pirkkalaistien teollisuusalueen ja Harjukadun väliin sekä Harjukadun ja Välikadun rakennuskannan purkavan uudistamisen. Harjun alueelle on osoitettu asuin- ja liikerakentamiseen tarkoitettuja kerrostaloja, mutta asemakaava ei ole pitkältikään toteutunut.

NOKIA, I KAUPPALANOSA

KORTTELIT 10, 11, 15 - 18

sekä NIIHIN RAJOITUVAT PUISTO- ja KATUALUEET

A SEMAKAAVAN MUUTOS

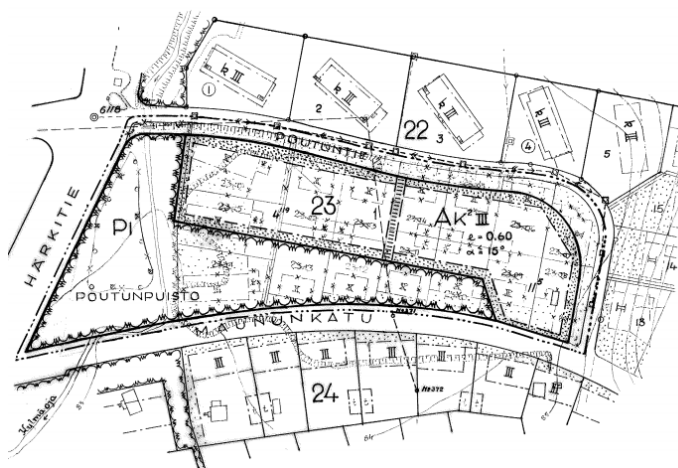
1:2000

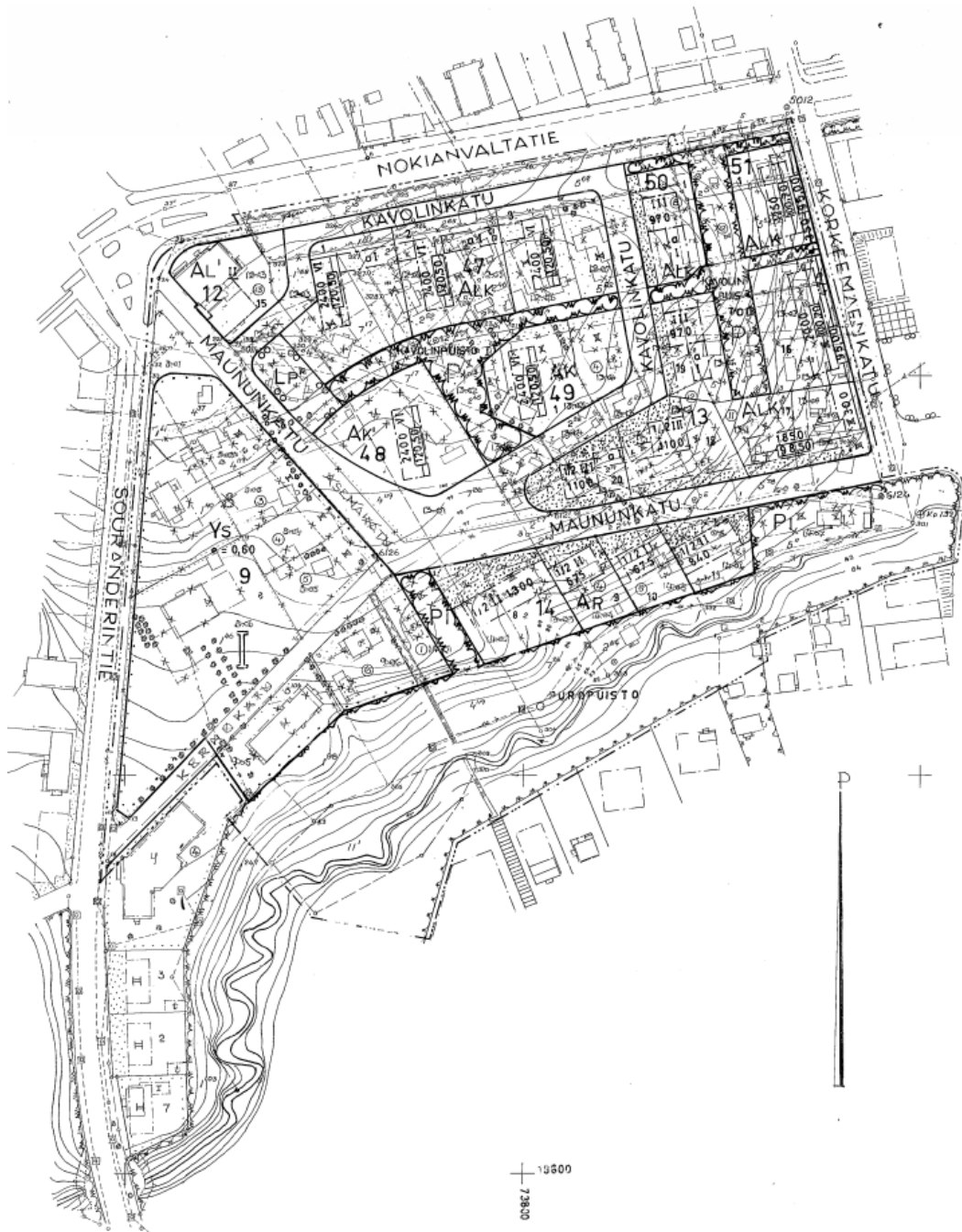
A SEMAKAAVAMERKINNÄT JA A SEMAKAAVAMÄÄRÄYKSET:

3 m sen kaava-alueen ulkopuolella oleva viiva, jota asemakaavan muutos koskee.

Kuva: 35 Ote Aarno Hakasen laatimasta 1. Kauppalanosan asemakaavamuutoksesta vuodelta 1963, jossa on osoitettu mm. Pirkkalaistie sekä Harjukadun ja Välikadun rakennuskannan purkava uudistaminen.

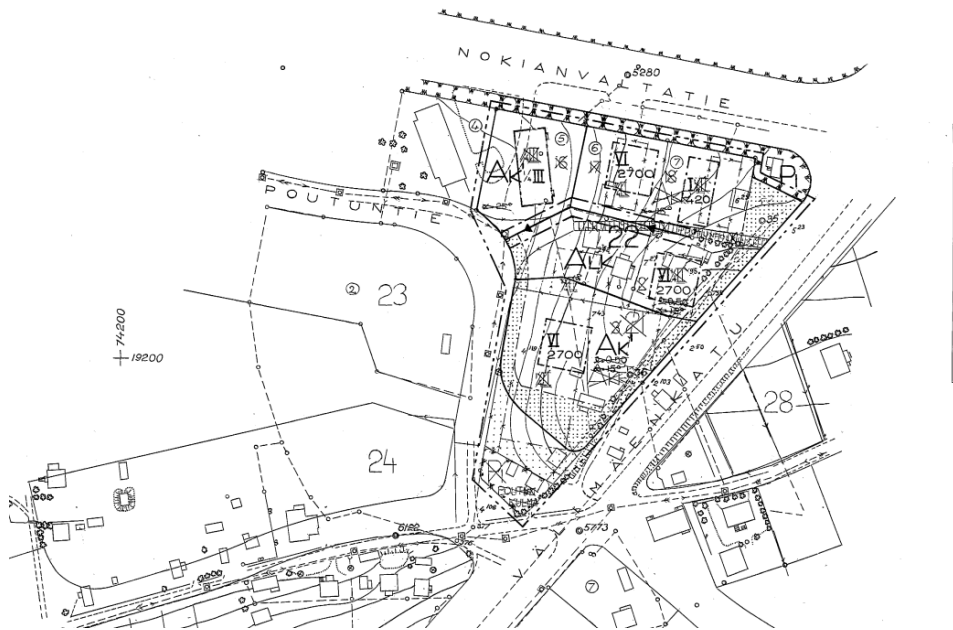

Kuva: 36 Ote Aarno Hakasen laatimasta 1. Kauppalanosan asemakaavamuutoksesta vuodelta 1963, jossa on mahdollistettu Poutuntien 1960-luvun lamellitalojen rakentaminen ja osittain Poutunpuisto. Maununkadun on alun perin ollut tarkoitus jatkaa kerrostaloalueen eteläpuolella.

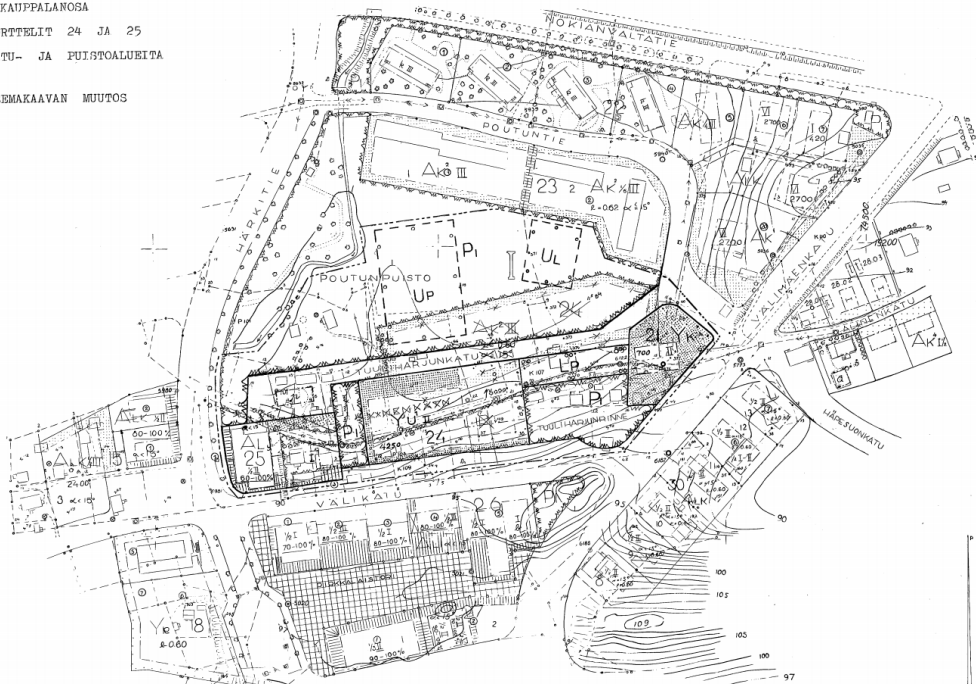
Kuva: 37 Arkkitehti Heikki Aitolan laatima asemakaavamuutos Kavolinkadun asuinkerrostaloalueesta vuodelta 1965.

1960-luvun loppupuoliskollakin laaditaan vielä muutamia kauppalan keskustaa kehittäviä asemakaavamuutoksia, joissa osoitetaan mm. ns. Salamantalot Välimäenkadun ja Nokianvaltatien risteykseen sekä Poutunpuiston ja sen eteläpuolen kehittäminen.

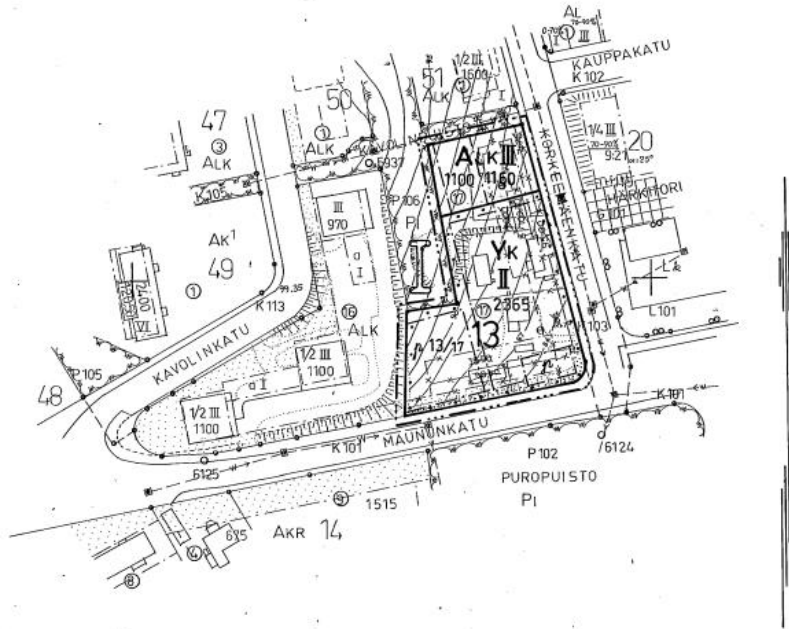
Kuva: 38 Ns. Salamantalot ja niihin liittyvän liiketilan rakentamisen mahdollistava asemakaavamuutos vuodelta 1966. Suunnittelijana kaupplanarkkitehti Rauno Vuorela.

I KAUPPALANOSA
KORTTELIT 24 JA 25
KATU- JA PUUSTOALUEITA
ASEMAKAAVAN MUUTOS

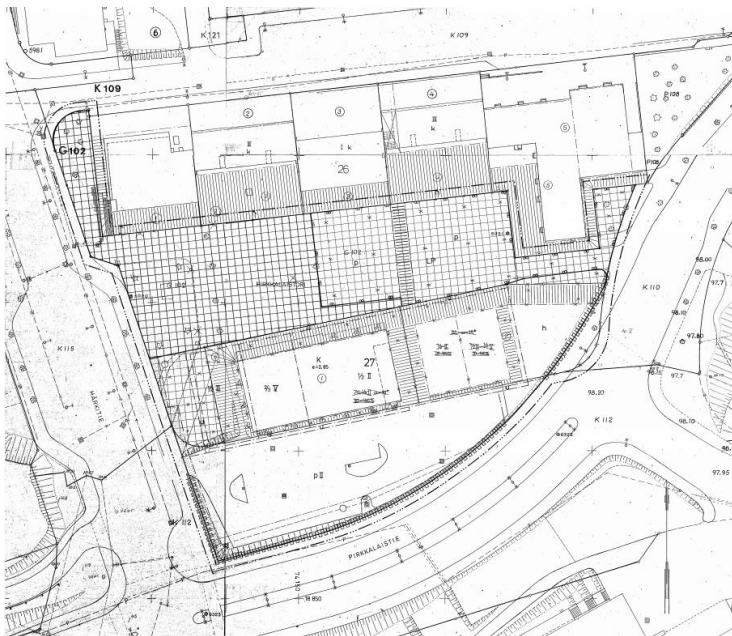

Kuva: 39 Kaupplanarkkitehti Rauno Vuorelan laatima Poutunpuiston, Helluntaiseurakunnan kirkon ja Tuuliharjunkadun mahdollistava asemakaavamuutos vuodelta 1968. Kaavalla osoitetaan myös urheilupalveluiden rakentamisen rakennusala YU korttelialueelle.

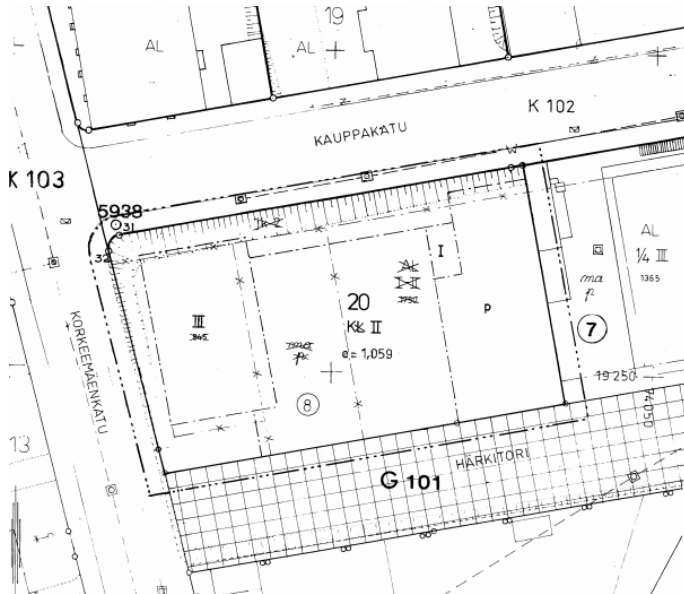
Selvitysalueella on voimassa vain muutamia 1970-80 -lukujen asemakaavamuutoksia. Niissä mahdollistetaan mm. ev.lut. seurakuntatalon, Pirkkalaistorin eteläpuolisen liikerakennuksen ja Härkitorin rakentamishankkeet.

Kuva: 40 Asemakaavamuutos vuodelta 1977, jolla on mahdollistettu ev.lut. seurakuntakeskuksen sijoittaminen Maununkadun ja Korkeemäenkadun risteykseen.

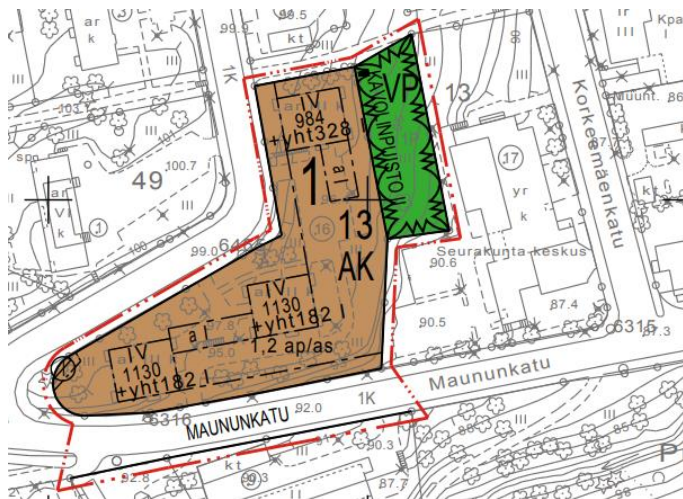

Kuva: 41 Pirkkalaistoria ja sen eteläpuolen liikerakennusta koskeva asemakaavamuutos vuodelta 1984.

Kuva: 42 Asemakaavamuutos vuodelta 1983 mahdollistaa Härkitorin rakentamisen asuin- ja liikekiinteistöillä Korkeemäenkadun ja Kauppakadun kulmaukseen.

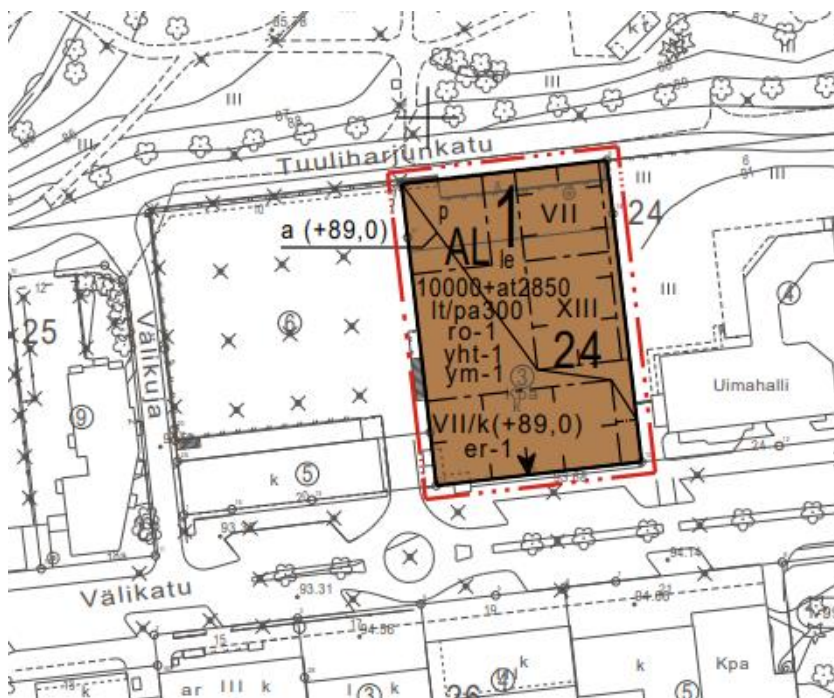
Pirkkalaistorin, Välikadun ja Härkitienvartta on uudistettu voimakkaasti 2010-luvulla ja kaupungin uudistamissuunnitelmat jatkuvat 2020-luvulle tultaessa. Inventointihetkellä purettiin terveyskeskusta (1978), Poutuntien asuin kerrostaloja (1951) ja ev.lut. seurakuntakeskusta (1979), lisäksi kirjasto, entinen S-market ja Kauppakadun liikekiinteistöt Härkitienvartan ja Nokianvaltatien risteyksestä oli juuri purettu. Uudet asemakaavamuutokset tähtäävät aiempaa korkeampaan rakentamiseen, jolla pyritään tuomaan lisää asukkaita, liike-elämää ja palveluita kaupungin ydinkeskustaan.

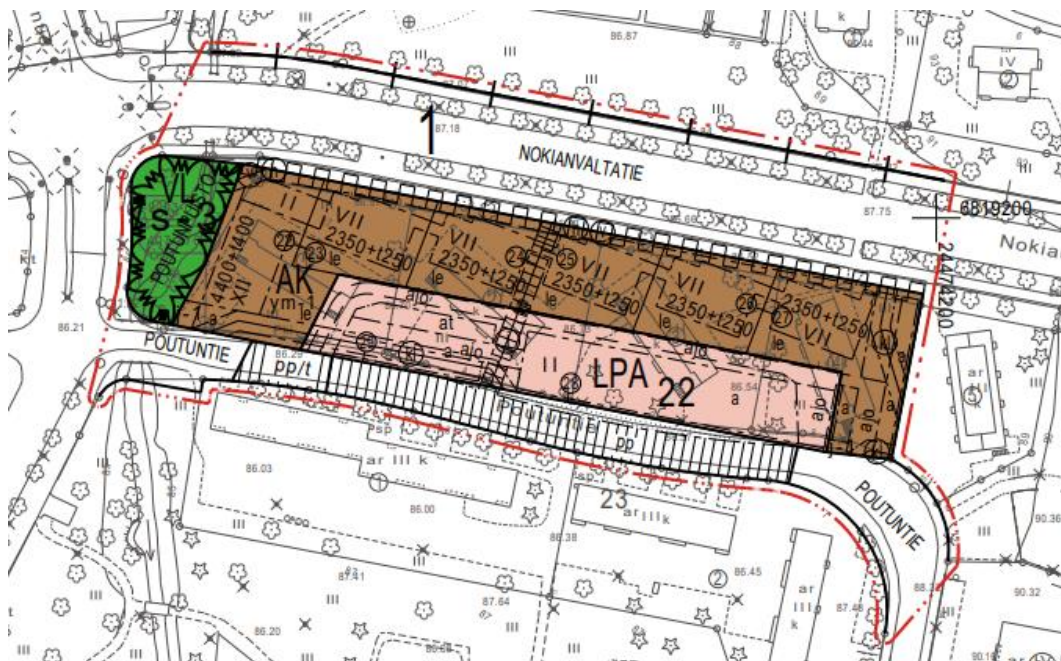
Kuva: 43 Asemakaavamuutos Kavolinkadun pistemäisten kerrostalojen korttelialueelle vuodelta 2007. Muutoksella on tavoiteltu lisärakennusoikeutta, jotta talon maanpäällisellä kellariosalla oleva varastotila voidaan muuttaa asunnoksi.

Kuva: 44 Uuden kirjaston rakentamisen ja vanhan kirjaston purkamisen mahdollistava kaavamuutos vuodelta 2015. Uusi kirjasto on valmistunut Välikadun ja Härkätien risteykseen vuonna 2019.

Kuva: 45 Asemakaavamuutos Välikadun varrelta vuodelta 2019 mahdollistaa 8-kerroksisen asuinliikerakennuksen rakentamisen uimahallin vieren.

Kuva: 46 Poutuntien 1950-luvun kerrostalojen purkamisen ja uusien 7-kerroksisten asuinkerrostalojen rakentamisen mahdollistava kaavamuutos Nokianvaltatien varressa vuodelta 2020.

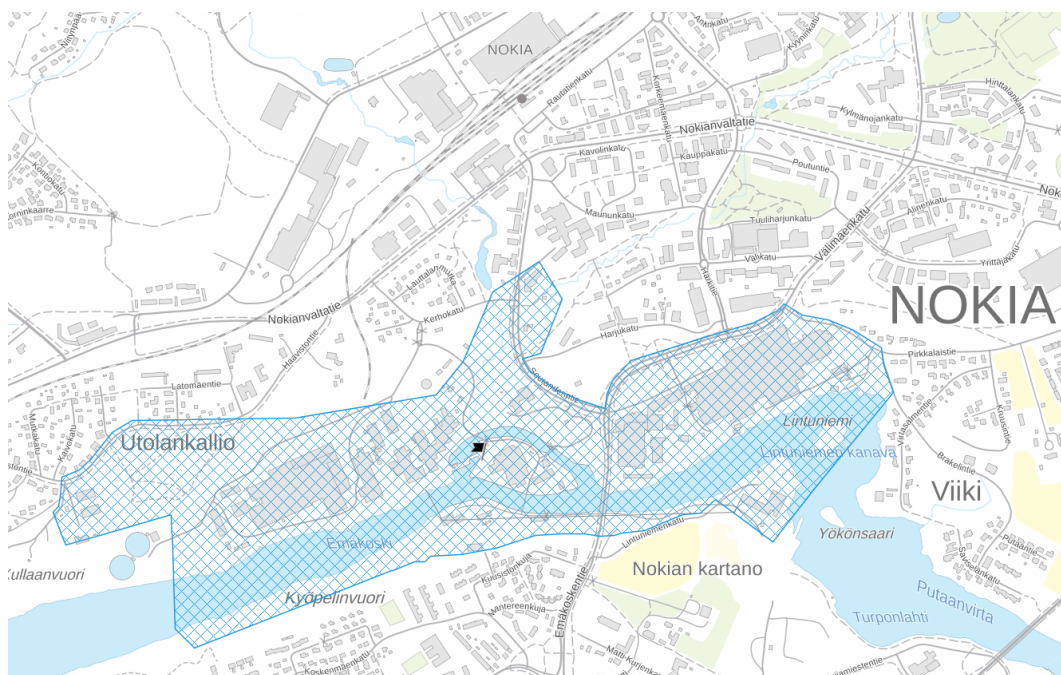

Kuva: 47 Ote asemakaavamuutoksesta vuodelta 2012, joka koskee myös Välimäenkadun varren Helluntaiseurakunnan kirkkoa ja eteläisintä ns. Salamantaloa.

2.4 Selvitysalueen suojelutilanne

2.4.1 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden taustalla on valtioneuvoston päätöksellä vuonna 2010 voimaan tulleet valtakunnallisesti merkittävät rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnit (RKY 2010). Selvitysalue ei kuulu valtakunnallisesti merkittävien rakennetun kulttuuriympäristön kohteisiin, mutta se rajautuu Nokian teollisuuslaitosten valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Emäkosken ja Lintukosken kanavaan ulottuvan teollisuuslaitosten arvokokonaisuus rajautuu pohjoisessa Pirkkalaistiehen ja Souranderintiehen.

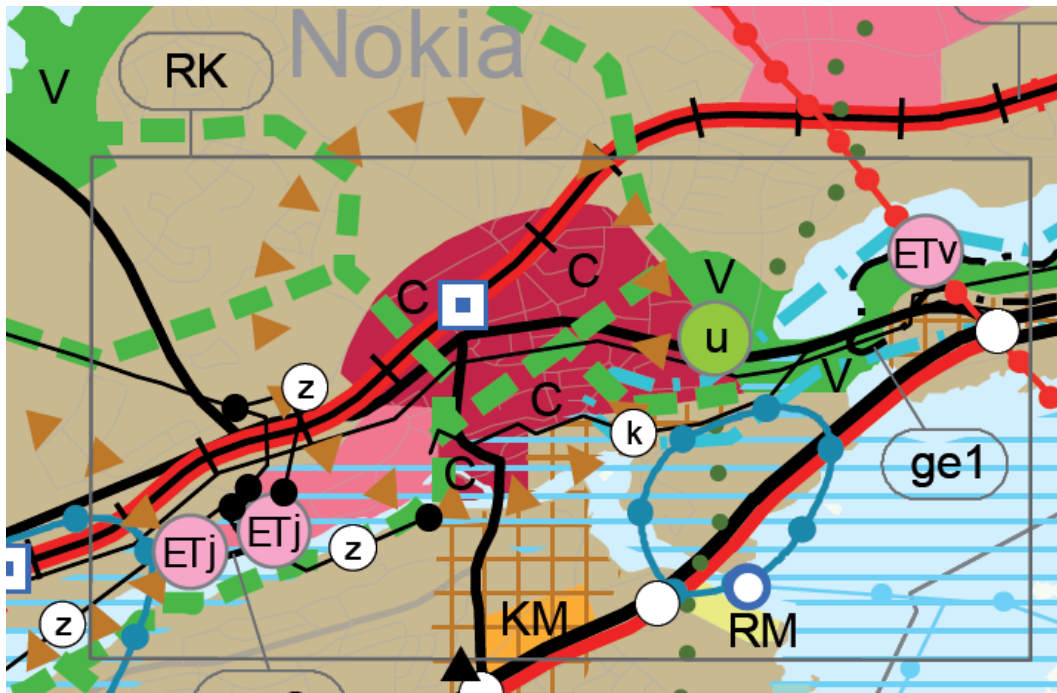

Kuva: 48 Ote Museoviraston karttapalvelusta.

2.4.2 Maakuntakaavallinen suojelu

Maakuntakaavassa selvitysalue on merkitty keskustatoimintojen alueeksi (C). Merkinnällä osoitetaan valtakunnan osakeskus, kaupunkitasoiset keskukset ja Tampereen ydinkaupunkiseudun alakeskukset. Merkintä sisältää niihin liittyvät keskustamaisen asumisen ja keskustahakuisten palvelu-, työpaikka- ja muiden toimintojen alueet liikennealueineen ja puistoineen.

Alueen suunnittelumääräyksen mukaan suunnittelussa on otettava huomioon yhdyskuntarakenteen eheys, kaupunkikuvan omaleimaisuus, asuinympäristön laatu ja monipuolisuus, yhteydet seudullisille virkistysalueille, joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn toimintaedellytykset sekä liityntäpysäköinnin ja joukkoliikenteen vaihtopaikkojen kehittäminen. Alueen suunnittelussa on turvattava kulttuuriympäristöjen arvojen säilyminen.

Kuva: 49 Ote Pirkanmaan maakuntakaava 2040 kaavakartasta

Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 – selvityksessä selvitysalueen osalta Poutuntien 1950-luvun asuinrakennukset kuuluvat Nokian asemanseutu ja asuinalueet kokonaisuuteen, jonka ominaispiirteitä ja arvoja ovat;

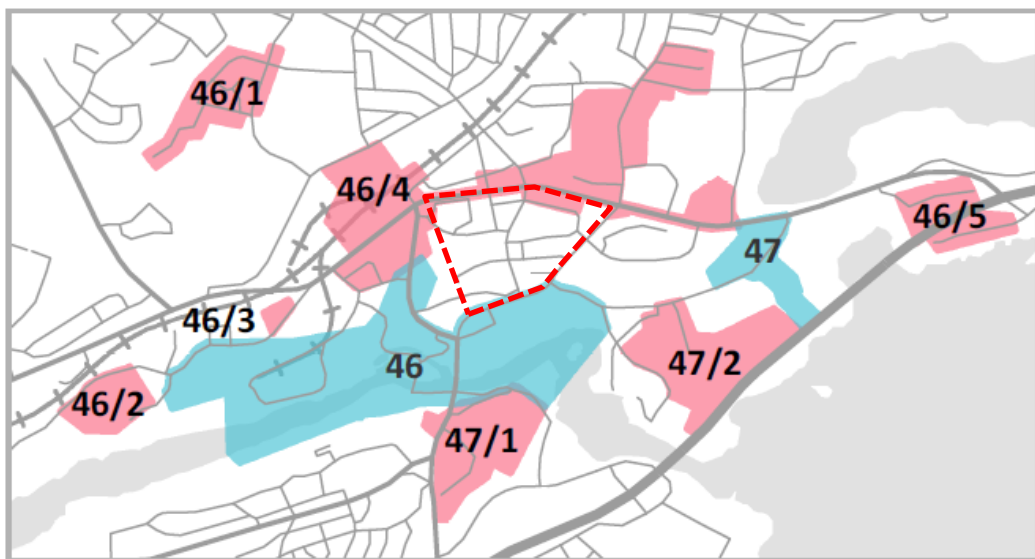
- *Teollisuusyhdyskunnan kokonaisuus, joka yhdessä RKY-alueen kanssa kuvastaa teollisuuden ympärille rakentuneen yhdyskunnan eri toimintoja. Yhdyskuntasuunnitteluun liittyvät arvot näkyvät keskustan muissakin elementeissä kuin kohteen rajauksen sisällä: esim. katujen linjaukset, puistot.*
- *Ilmentää teollisuuden työväen asuinalueiden kehitystä 1910-luvulta 1960-luvulle, samaan aikaan kerrokselliseksi muodostunutta liike- ja palvelukeskusta, avoimeen korttelirakenteeseen ja sosiaaliseen asuntotuotantoon perustuvaa 50-luvun asuinalueerakentamista viheralueineen.*
- *Asuinalueissa näkyy selkeästi tehdasyhdyskunnan väestön hierarkia sekä tehtaan tukema ja osin hallinnoima asuminen.*
- *Kylmänojan puiston näkymät, yhdessä urheilupuiston ja Vihnusjärven kanssa muodostavat merkittävän vehreän kaupunkimaiseman jatkumon.*
- *Liittyy kiinteästi RKY-kohteisiin Nokian teollisuuslaitokset sekä Nokian kirkko ja Maatilan pappila.*

Poutuntien asuinrakennukset osana laajempaa kokonaisuutta on merkitty RK-merkinnällä osaksi maakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (Nokian asemanseutu ja asuinalueet / Asemanseutu, valtatie ja Kylmänojanpuiston ympäristö). RK-merkinnällä osoitetaan karttateknisistä syistä erillisillä kartoilla esitetyt arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt.

Alueen suunnittelumääräys on: Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä tulee turvata ja edistää alueen kaupunkikuvan ja rakennusperinnön arvojen säilymistä ja edelleen kehittämistä. Uusi rakentaminen on sopeutettava alueen kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin ja ajalliseen kerroksellisuuteen.

Maakuntakaavassa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt reunustavat selvitysalueetta. Pohjoisessa Nokianvaltatien varsi on merkitty maakunnallisesti merkittäväksi ja etelässä Pirkkalaistien varsi valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi. Selvitysalueella sijaitsee maakunnallisesti merkittäväksi kulttuurialueeksi luokiteltu 1950-luvulla rakennetut Poutuntien aravatalot.

Nokia

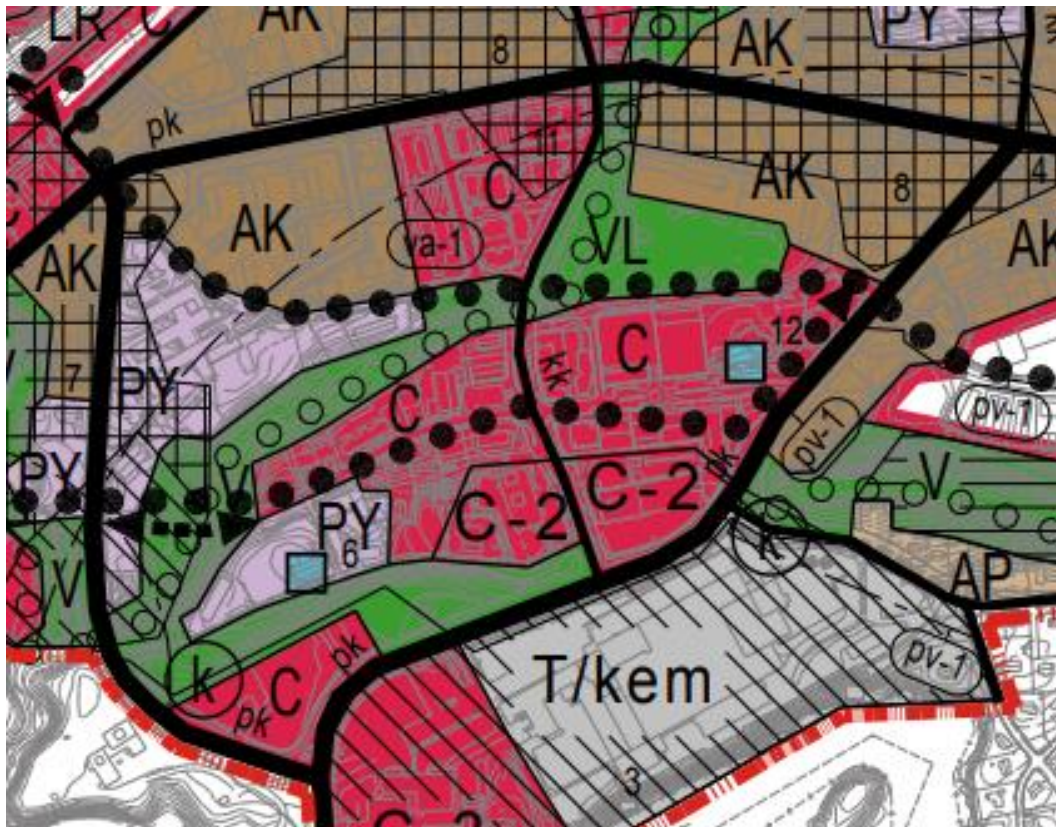

Kuva: 50 Pirkanmaan maakuntakaava 2040 liitekarta 12b, jossa on osoitettu Nokian valtakunnallisesti merkittävät (sininen rasteri) ja maakunnallisesti merkittävät (punainen rasteri) rakennetut kulttuuriympäristöt. Selvitysalue on rajattu karttaan punaisella. Sen osalta ainoastaan Poutuntien asuinrakennukset kuuluvat maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen joukkoon.

2.4.3 Yleiskaavallinen suojelu

Alueella on voimassa Keskustan osayleiskaava 2030 (hyväksytty 10.9.2012). Siinä selvitysalue on valtaosin merkitty keskustatoimintojen (C) ja liiketilapainotteisten keskustatoimintojen (C-2) alueeksi. Nokianvaltatien varressa selvitysalueen koillis- ja luoteisosaa on merkitty kerrostalovaltaiseksi asuntoalueeksi (AK), joista koillisessa Poutuntien ja Kauppakadun pohjoispuoli on lisäksi merkitty kaupunkikuvallisesti arvokkaaksi alueeksi. Kaupunkikuvallisesti arvokkaan alueen suunnittelumääräyksen mukaan alueen kehittämisessä, suunnittelussa ja rakentamisessa lähtökohtana tulee olla alueen arvopohjan säilyminen. Alueen käytössä tapahtuvan muutoksen on sovellettava alueen historialliseen kehitykseen ja aluetta täydennettäessä uusi ja vanha rakennuskanta on huolellisesti sovitettava yhteen.

Selvitysalueen rakennuskannasta uimahalli on osoitettu sinisellä kohdemerkinnällä nro 12 kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi rakennukseksi kr, jonka suojelun tarve on selvitettävä rakennusta koskevan toimenpiteen tai asemakaavahankkeen yhteydessä.

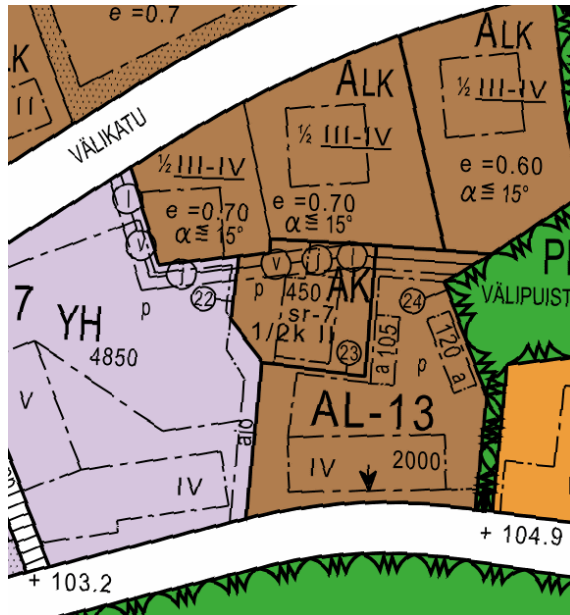
Kuva: 51 Ote Keskustan osayleiskaavasta 2030 (hyväksytty 10.9.2012).

2.4.4 Asemakaavallinen suojelu

MRL:n perustuvalla asemakaavallisella suojelulla on selvitysalueella suojeltu yksi rakennus (sr-7). Merkinnällä on osoitettu kulttuurihistoriallisesti ja ympäristökuvan kannalta merkittävä rakennus, jota ei saa purkaa. Rakennukseen ei saa tehdä sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat rakennuksen ulkoasua ja arvoa. Kohde sijaitsee Nokian kaupungin 1. kaupunginosan korttelissa 17 Välikadun ja Harjukadun välisellä kerrostalovaltaisella asuntoalueella (AK). Santamaan asuinkerrostalo on rakennettu 1920-luvulla ja on kulttuurihistoriallisesti arvokas edustaen harjualueen harvalukuiseksi käynnystä historiallista, vanhasta keskustarakenteesta kertovaa rakennuskantaa.

Kuva: 52 Selvitysalueen ainoa asemakaavalla suojeltu rakennus Santamaan asuinkerrostalo.

Kuva: 53 Ote ajantasa-asemakaavasta.

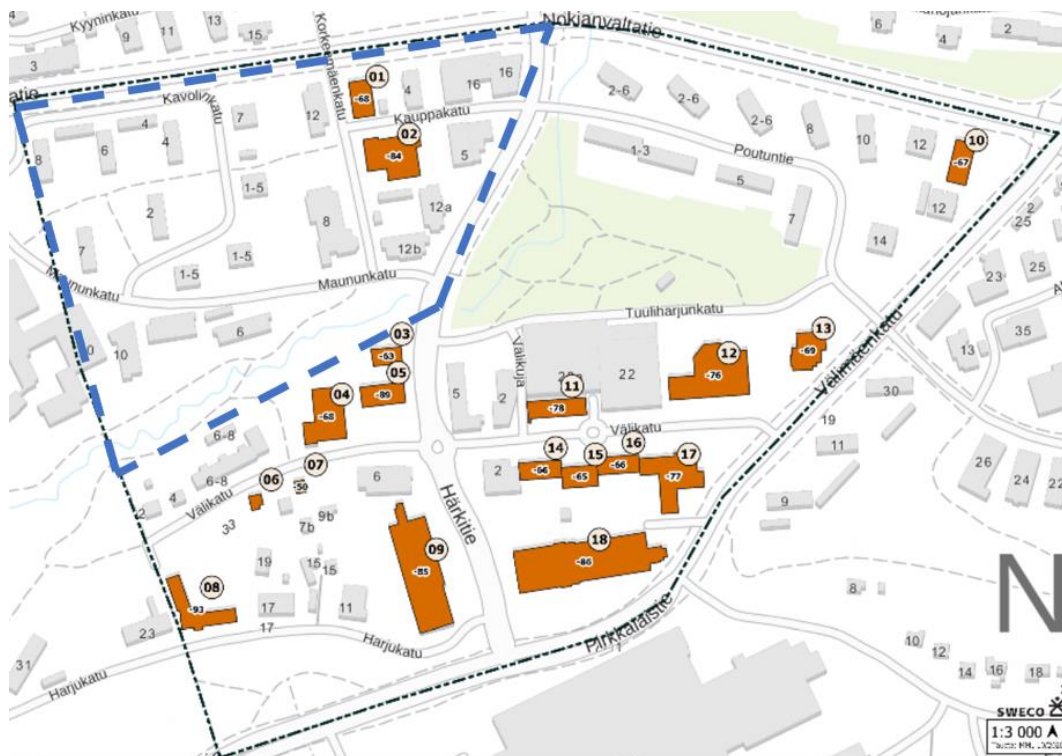
3 Kaupunkikuva

Teollisuuden ympärille syntyneellä entisellä kauppialalla ja nykyisellä Nokian kaupungilla on ollut vuosikymmenten ajan taipumuksena kokea rajujakin muutoksia lyhyessä ajassa. Pääasiassa teollisuuden tarpeisiin rakennetut liikenneväylät ja kunkin aikakauden modernit rakennushankkeet ovat rohkeasti sijoittuneet vanhan rakennuskannan päälle. Purkava uudistaminen näkyy nyt 2020-luvun alkaessa vähintään yhtä voimakkaana, kuin 60 vuotta aiemmin 1960-luvulla. Kaupunki kasvaa sitä halkovan puistoalueen molemmin puolin korkein asuinrakennustaloin. Paljon tilaa vievä kauppa, kuten automarketit on viety liikekeskustan ulkopuolelle, mutta useat palvelut, kuten vuonna 2019 rakennettu näyttävä kirjasto on sijoittunut edellisen kirjaston tilalle Välikadun ja Härkitien risteykseen. Suunnitelmilla pyritään kaupunkimaiseen keskusta.

Maaston muodot ja paikoin haastavakin topografia on ollut pohjana varsinkin 1941 vahvistetussa Otto i. Meurmannin asemakaavassa, jota on muutettu vuosikymmenten aikana teollisuuden ja liike-elämän tarpeiden mukaisesti. Keskustan halkaiseva puro ja puistoalue sekä Härkitie jakavat keskusta-alueen neljään toisistaan kaupunkikuvallisesti poikkeaviin osa-alueisiin, jotka on analysoitu seuraavissa kappaleissa.

3.1 OSA-ALUE 1: Kavolinkadun alue

Alueella sijaitsevat seuraavat inventoidut kohteet (nro): 1, 2

Kuva: 54 Osa-alue 1 on rajattu kartalle sinisellä katkoviivalla. Osa-alueeseen sisältyvät inventoidut kohteet nro 1 ja 2.

Kuva: 55 Osa-alue 1 on esitetty viistokuvassa sinisellä katkoviivalla.

Osa-alue 1 koostuu Kavolinkadun, Maununkadun, Korkeemäenkadun ja Kauppakadun ympäristöstä Nokianvaltatien eteläpuolella. Osa-alueessa on kuvattu myös sen eteläpuolinen Puropuisto, joka erottaa sen Harjun alueesta.

Kavolinkadun alue on rakentunut vuonna 1965 hyväksytyin asemakaavan mukaisesti Nokian rautatieaseman läheisyyteen. Sen vierellä on vuonna 1958 rakennettu Sotkanvirran liike- ja hotelliinteistö, vuonna 1978 rakennettu terveyskeskus ja lähialueella mm. Souranderintien varren suojellut sairaalarakennukset. Kavolinkadun varrelle on rakentunut 4- ja 6-kerroksisia asuinkerrostaloja, jotka on rakennettu vuosina 1969 - 1974. Rakennukset ovat pääosin toteutuneet 1965 laaditun kaavamuutoksen mukaisesti. Samalla kaavamuutoksella sairaalan tonttia laajennettiin merkittävästi ja mahdollistettiin uuden terveyskeskuksen rakentaminen. Inventointihetkellä terveyskeskusta oltiin purkamassa. Maununkadulla on terveyskeskuksen rakennukseen eteläpuolelta kiinni rakennettu vuonna 2014 valmistunut vanhusten ja kehitysvammaisten asuinrakennus, jossa on myös kahvila ja erilaisia palvelutiloja sekä terveyskeskuksen lisätiloja. Maasto kohoaa tultaessa Korkeemäenkadun risteyksestä Maununkatua kohti rautatietä. Kavolinkadun 6-kerroksiset lamellitalot sijoittuvat maaston korkeimmille kohdille. Maununkadun reunalla maasto laskee jyrkästi etelään kohti Puropuistoa. Kaupunkikuva on vihreä ja lähiömäinen.

Maununkadun ja Korkeemäenkadun risteyksessä sijaitsee maamerkinä Nokian keskustan 1960-70 -luvun punatiilisten julkisten rakennusten joukkoa edustava ev. lut. seurakuntatalo, joka on valmistunut vuonna 1979. Seurakuntatalo odotti purkua inventointihetkellä. Seurakuntakeskuksen tontin takana Korkeemäenkadun varrella on puistoa, jonka keskellä kulkee jalankulkureitti kohti Kavolinkatua.

Kuva: 56 Näkymä Maununkadulta länteen ja Maununkadun ja Kavolinkadun risteyksessä.

Kuva: 57 Näkymä Maununkadulta itään.

Kuva: 58 Seurakuntakeskus Maununkadulta kohti itää ja Maununkadun ja Korkeemäenkadun risteyksessä.

Korkeemäenkatu on leveä ja sen tilallista luonnetta heikentää rakennusten korkeuden ja sijoittelun vaihtelevuus. Eri aikakausilta oleva rakennuskanta poikkeaa toisistaan monin tavoin. Kauppakadun risteykseen tultaessa katutilaa elävöittää katutason myymälätilat (inventointikohteet nro 1 ja 2).

Kuva: 59 Vasemmalla: Seurakuntakeskuksen takaa kohoavat portaat kohti Kavolinkadun asuinalueita. Oikealla: Inventointikohteen nro 2 Korkeemäenkadun julkisivu kohti portaikkoja.

Kuva: 60 Näkymä Kauppakadun ja Korkeemäenkadun risteyksestä. Kuvassa inventoitu asuin- ja liikerakennus, kohde nro 1.

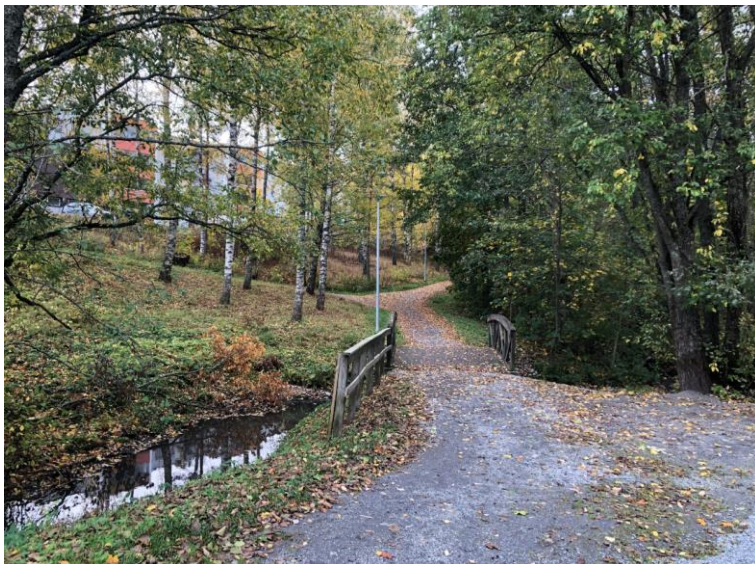
Kuva: 61 Vasemmalla: Näkymä Korkeemäenkadulta pohjoiseen. Oikealla: Ev. lut seurakuntakeskus Korkeemäenkadun suunnasta kohti Maununkatua.

Kauppakadun varrella rakennuskanta on 1950-, 60-, 80-, 2010- ja 2020-luvulta. Korkeemäenkadulla näkymänpäätteenä on 1970-luvun lamellikerrostalo. Kaupunkikuva on vaihtelevaa ja sitä leimaa asfalttimaisuus pysäköintialueiden levittyessä pihoista katutilaan. Kauppakadun ja Härkitien risteyksestä on purettu vanhat liikekiinteistöt, ja tilalle on rakentunut ja inventointihetkellä edelleen rakentumassa korkeat asuinkerrostalot.

Puopuisto on vehreä jokilaakso, joka kulkee halki Nokian keskustan ja laskee Nokianvirtaan. Alue on hoidettu, mutta säästetty luonnollisena maastonmuodoiltaan ja kasvistoltaan runsaana. Puisto on kaupungin keskustan tärkeä puistovyöhyke, jonka läpi kulkevat kevyenliikenteen väylät yhdistävät keskustan alueita toisiinsa.

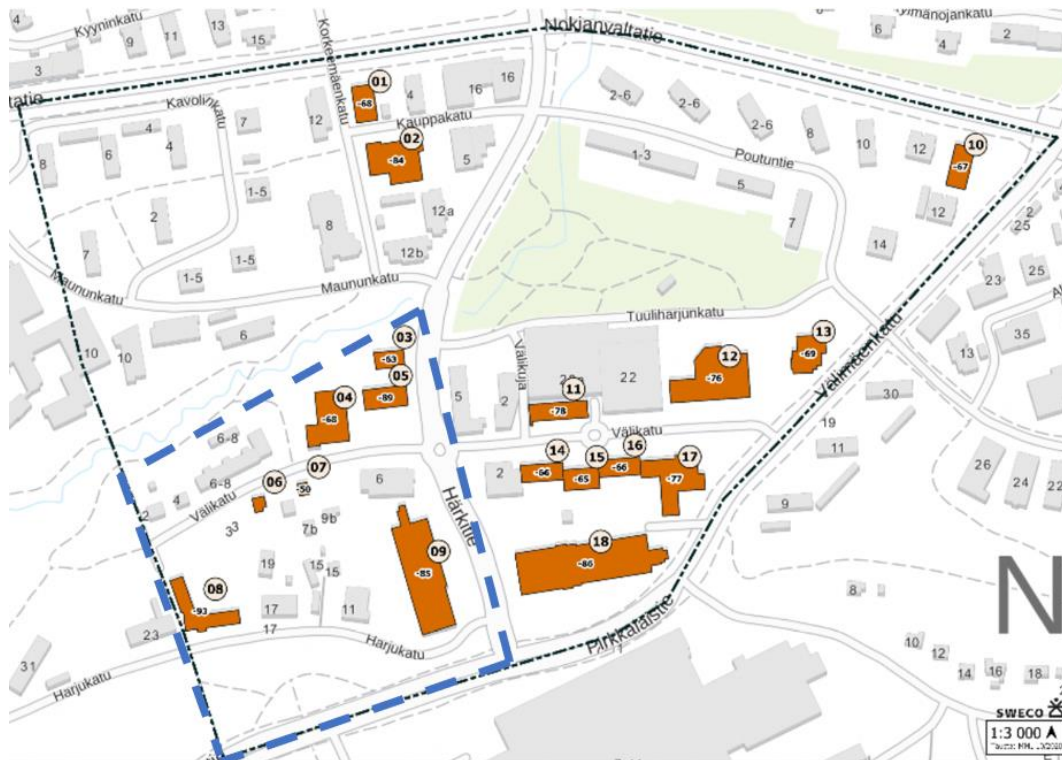
Kuva: 62 Näkymä syksyisestä puopuistosta kohti Maununkadun ja Korkeemäenkadun risteystä.

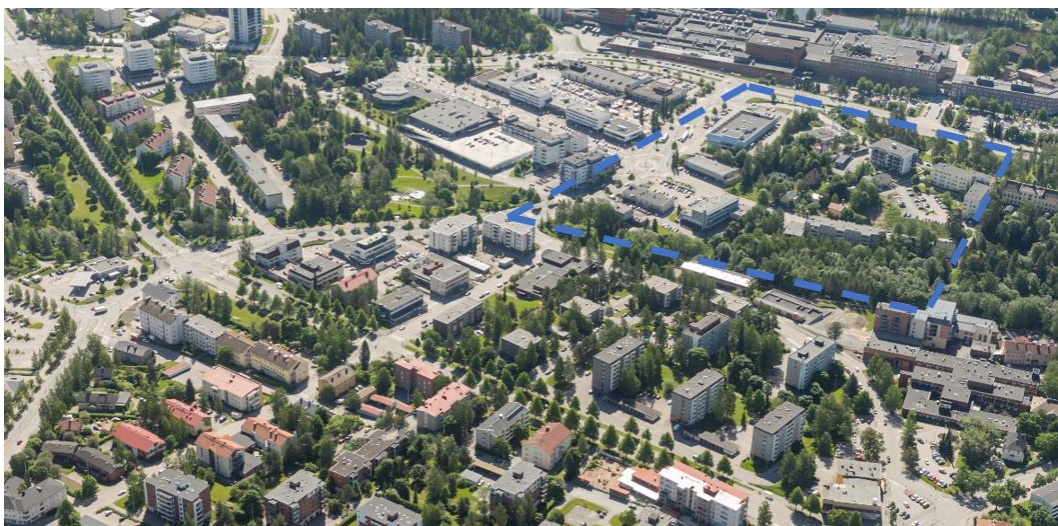
Kuva: 63 Puopuiston keskellä virtavaa Kylmänoja.

3.2 OSA-ALUE 2: Harjun alue

Alueella sijaitsevat seuraavat inventoidut kohteet (nro): 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9

Kuva: 64 Osa-alue 2 on rajattu kartalle sinisellä katkoviivalla. Osa-alueeseen sisältyvät inventoidut kohteet nro 3, 4, 5, 6, 7, 8 ja 9.

Kuva: 65 Osa-alue 2 on esitetty viistokuvassa sinisellä katkoviivalla.

Kaupungin entinen elävä pääkatu, Harjukatu, on hiljentynyt ja jäänyt liikenteellisesti syrjään. Sen varrella selvitysalueella sijaitsee nelikerroksinen uusi asuinkerrostalo ja kaupungin virastotalo vuodelta 1993 (inventointikohde nro 8). Sen vieressä selvitysalueen ulkopuolella on Nokian kaupungintalo 1930-luvulta. Harju laskee Harjukadun eteläpuolella jyrkästi kohti Pirkkalaistietä ja sen reunalla kohoavia tehdasrakennuksia.

Kuva: 66 Näkymä Harjukadulta länteen ja näkymä Harjukadulta itään Pikkalaisentielle.

Kuva: 67 Kaupungin virastotalon (kohde nro 8) julkisivu Harjukadulta

Kuva: 68 Vasemmalla: Näkymiä Harjukadulta etelään tehdasalueille. Oikealla: Näkymä kaupungintalon ja virastotalon välistä kohti Puropuistoa.

Inventoidut kohteet nro 3, 4 ja 5 Välikadun ja Härkitien risteyksessä ovat rakentuneet vuoden 1963 asemakaavamuutoksen perusteella, jossa Välikatua jatkettiin Härkitien länsipuolelle. Rakennusten väliin muodostuu aukio, Toivontori, jota koristaa Arto Lappalaisen patsas "Joukkosydän". Tori on asfaltoitu parkkikenttä. Toivontorin eteläpuolelle on puretun kirjastorakennuksen tilalle valmistunut vuonna 2019 arkkitehtonisesti korkeatasoinen ja näyttävä kirjasto- ja kulttuuritalo Virta.

Kuva: 69 Entinen Sokos-halli (inventointikohde nro 4) rajaa Toivontoria länsipuolelta.

Kuva: 70 Näyttävän uuden kirjasto- ja kulttuuritalo Virran on suunnitellut arkkitehti Pekka Koli.

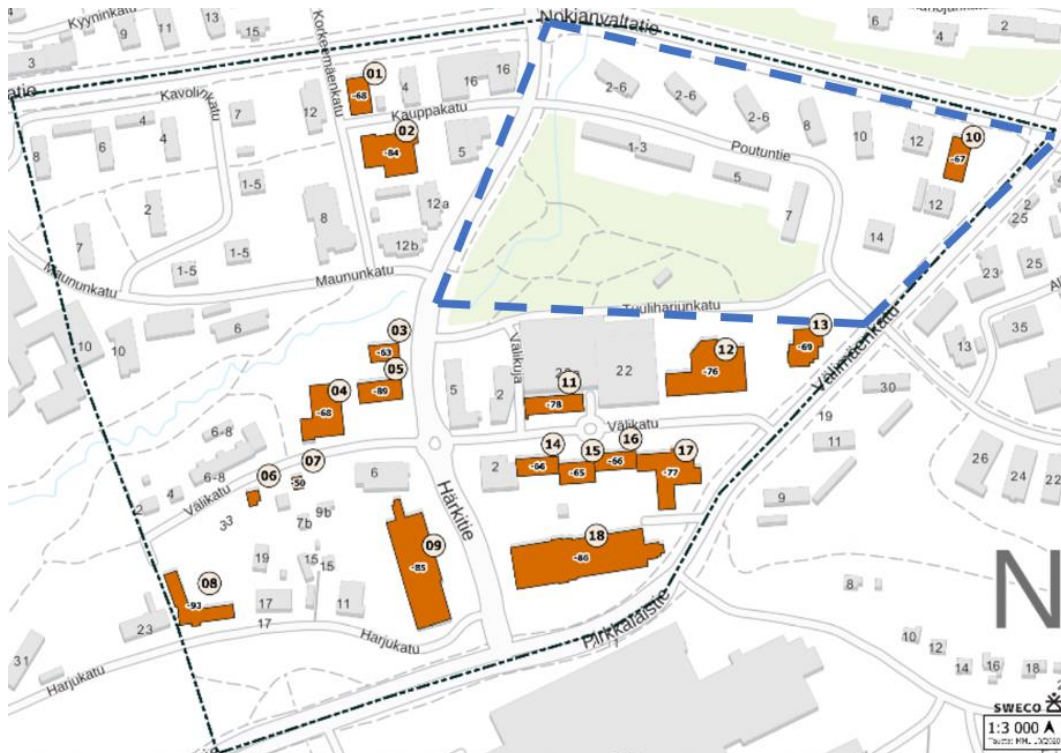
Harjun vanhasta pienimittakaavaisesta rakennuskannasta on säilynyt vielä osa. Vuonna 1977 rakentunutta lamellikerrostaloa lukuun ottamatta Välikadun länsipää koostuu harjun pohjoisrinteelle ja sen reunalle muodostuneista puurakennuksista. Näistä on inventoitu kohteet nro 6 ja 7.

Kuva: 71 Välikadun länsipäästä kohti Härkitietä. Vasemmalla vuoden 1977 lamellitalo ja oikealla inventointikohde nro 7.

3.3 OSA-ALUE 3: Poutuntien alue

Alueella sijaitsevat seuraavat inventoidut kohteet (nro): 10

Kuva: 72 Osa-alue 3 on rajattu kartalle sinisellä katkoviivalla. Osa-alueeseen sisältyy inventoitu kohde nro 10.

Kuva: 73 Osa-alue 3 on esitetty viistokuvassa sinisellä katkoviivalla.

Selvitysalueella sijaitsee inventointihetkellä neljä 1950-luvun kolmikerroksista asuinkerrostaloa, 1960-luvun lamellikerrostaloja, yksi liikerakennus, kolme pistemäistä asuinkerrostalotornia pihapiireineen ja kaupungin keskeisin puistoalue, Poutupuisto.

Funktionalismin avoin rakennustapa mahdollisti pistetalojen ja pienempien talotyyppien sijoittamisen samalle alueelle. Poutuntie 2-8 kerrostalot liittyvät kokonaisuuteen, joka koostuu lamelli- ja pistetaloista puistomaisessa ympäristössä Nokianvaltatien molemmiin puolin. Myös Nokianvaltatien pohjoispuolella Kylmänojankadulla sijaitseva koulu liittyy Poutuntien kerrostalojen kanssa samaan ajalliseen kokonaisuuteen. Kaupunkikuvassa korostuvat väljyys ja vehreys. Tiiviin kaupunkitilan sijaan kokonaisuus on lähiömäinen.

Kuva: 74 Poutuntien 1950-luvun asuinkerrostalot Nokianvaltatien puolelta kuvattuna.

Lamelli- ja pistetaloista koostuva kokonaisuus on arkkitehtuuriltaan ns. perustasoa, kokonaisuudesta nousee kuitenkin kaupunkikuvassa esiin maaston korkeimmalla kohdalla sijaitsevat Harry W. Shreckin suunnittelemat pistetalot nk. Salamantalot. 1960-luvun elementtirakentamista kuvastaa Salamantalojen ja selvitysalueen kerrostalojen väliin sijoittuva Jaakko Ilveskosken suunnittelema lamellitalo. Sekä pistetalot että Ilveskosken lamellitalo edustavat 1960-luvun teollista elementtirakentamista.

Poutuntie 2-8 rakennusmassat ovat 1920-luvulta alkaneen tyyliuunnan, funktionalismin, piirteille tyypillisiä lamellitaloja, joissa kapea runko mahdollistaa valoisat sisätilat. Asuntokohtaiset parvekkeet ovat myös lähtöisin funktionalismin opeista. Rakennukset ovat 1950-luvun sodanjälkeiselle rakentamiselle tyypillisesti pelkistettyjä, mutta vaaleaan rapattuun julkisivuun yksilöllisyyttä tuovat tiilliset yksityiskohdat porraskäytävän parvekesyvennyksissä ja yksittäisen lamellitalon päätyjulkisivussa.

Kuva: 75 Päätyjulkisivuja Poutuntien suuntaan.

Välimäenkadun ja Nokianvaltatien risteyksessä sijaitsevat pistetalot, nk. Salamantalot, toimivat katunäkymän päätepisteenä Poutuntieltä itään katsottaessa. Salamantaloihin liittyy yksikerroksinen liikerakennus (inventointikohde nro 10), joka sijaitsee näyttävällä paikalla Nokianvaltatien ja Välimäenkadun risteyksessä.

Kuva: 76 Salamantalo ja sen edustan yksikerroksinen liikerakennus vuodelta 1967 (inventointikohde nro 10).

Muurimaisesti rakennetut lamellitalot Poutuntien eteläpuolella katkaisevat näkymät Nokianvaltatieltä ja Kylmänojanpuistosta Poutunpuistoon ja osittain katkaisevat kaupunkia halkaisevan puistoalueen. Viheralue jatkuu nykyisin katkeamattomana Kylmänojan kohdalla. Kylmänoja ei merkittävästi avaudu maisemassa Poutuntien varrella, sillä ojauma on kapea ja rotkomainen.

Kuva: 77 Näkymä Poutuntieltä kohti itää sekä Kylmänoja Poutuntien ja Härkitien risteyksessä.

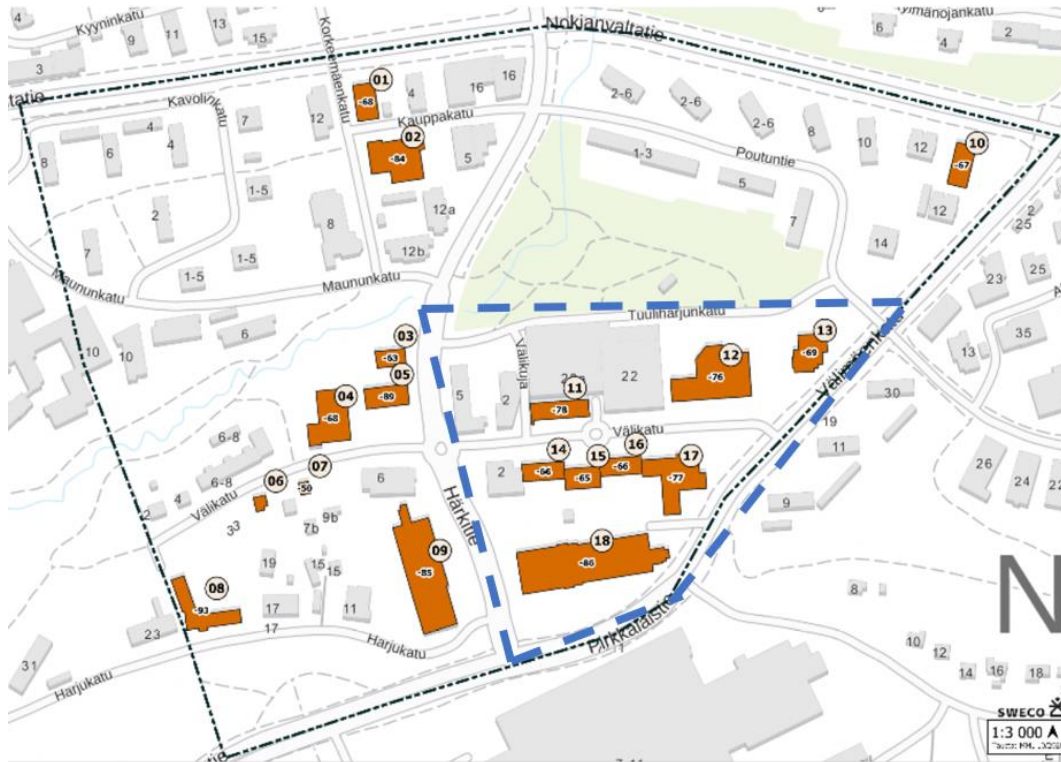
Kuva: 78 Lamellitalot Poutunpuiston pohjoisreunalla.

Poutuntien pohjoispuolen rakennukset sijaitsevat kapean ja pitkänsäisen korttelialueen keskiosissa, eivätkä rajaa väliinsä selkeitä pihatiloja. Orgaaninen ja avoin korttelirakenne ei myöskään luo kadun varteen Poutuntielle tai Nokianvaltatielle selkeästi rajattua tilantuntua. Poutuntien eteläpuolen lamellitalot sijoittuvat kadunsuuntaisesti ja siten jäsentävät osaltaan kadun tilallista luonnetta ja samalla rajaavat kerrostaloalueen Poutunpuistosta.

Poutuntien eteläpuolella on keskustaajaman merkittävin rakennettu puisto, Poutunpuisto, josta kaupungin halkaisema puistovyöhyke jatkuu Laajanojan myötä pohjoiseen lukion ja koulukeskittymän sekä Penttilänpuiston urheilukenttien kautta Vihnusjärven rantaan. Lännen suunnassa puistovyöhyke kulkee Souranderintielle ja sieltä edelleen Emäkosken rantaan.

3.4 OSA-ALUE 4: Tuuliharjunkadun, Välimäenkadun, Pirkkalaistien ja Härkätien rajaama alue

Alueella sijaitsevat seuraavat inventoidut kohteet (nro): 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18

Kuva: 79 Osa-alue 4 on rajattu kartalle sinisellä katkoviivalla. Osa-alueeseen sisältyvät inventoidut kohteet nro 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 ja 18.

Kuva: 80. Osa-alue 4 on esitetty viistokuvassa sinisellä katkoviivalla.

Osa-alue 4 koostuu Tuuliharjunkadun, Välimäenkadun, Pirkkalaistien ja Härkيتين rajaamasta alueesta, johon kuuluvat Pirkkalaistori, sitä ympäröivät rakennukset sekä Välikadun alue Välimäenkadulta Härkitielle asti.

Välimäenkatu on leveä ja sitä reunustaa puurivit molemmin puolin katua. Rakennuskanta on sijoittunut viistomaisesti katuun nähden. Katu laskee Pirkkalaistien suunnasta kohti Nokianvaltatieä. Rakentaminen kadun länsipuolella eteläpäässä on matalaa, mutta Nokianvaltatie ja Välimäenkadun risteyksessä kohoavat ns. Salamantalo. Välimäenkadun ja Välikadun risteuksen puistomaisella alueella sijaitsevat Nokian 1960-70-luvun punatiiliarkkitehtuuria ehkä parhaiten edustavat uimahalli vuodelta 1976 (kohde nro 12) ja Helluntaiseurakunnan kirkko 1969 (kohde nro 13).

Kuva: 81. Vasemmalla: Näkymä Välimäenkadulta kohti Salamantaloja. Vasemmalla Helluntaiseurakunnan kirkko (kohde nro 13). Oikealla: Näkymä Välimäenkadulta kohti lounasta.

Kuva: 82. Vasemmalla: Tuuliharjunkadun ja Poutuntien risteyksessä sijaitsevan Helluntaiseurakunnan julkisivu (kohde nro 13). Oikealla: uimahalli (kohde nro 12) sijaitsee Välikadun ja Välimäenkadun risteyksessä. Sen takapiha aukeaa puistomaisena Tuuliharjunkatua ja Poutunpuistoa kohti.

Välikatu on leveä ja vilkasliikenteinen. Sitä on jäsennellyt parkkialuein, istutuksin ja kivetyksin. Välikadun eteläreunalla on vuoden 1961 asemakaavan mukaan rakentunut asuin- ja liikerakennusten rivi, jossa katutasoa elävöittävät kivijalkamyymälät. Katutaso myymälätilojen yllä on vuoroin yksi ja kolme asuin/toimistokerrosta. Rakennukset ovat rakentamisaikakaudelleen 1960-luvulle tyypillisesti tasakattoisia ja niiden ikkunarivit ovat nauhamaisia. Ikkunarivit jatkuvat rakennuksesta toiseen samaan tasoon sovitettuina.

Julkisivuissa on käytetty pesubetonia (kohde nro 17), tumman ruskeaa lasitusta (kohde nro 15) sekä sileäpintaista teräsohutlevyä, joka on korvannut viime vuosien julkisivuremontin yhteydessä aiemmat oranssit profiilipellit (kohteet nro 14 ja 16). Välikadun suuntaan kaksikerroksiset rakennukset on vedetty katulinjasta sisään Pirkkalaistorin suuntaan.

Välikadun ja Härkitien risteyksestä on purettu kaksikerroksinen entinen kansallispankin talo (viimeksi apteekin talo) vuodelta 1965. Tilalle on kohonnut kolme- ja kahdeksan kerroksinen uusi asuinkerrostalo, joka eroaa tontille sijoittelustaan ja korkeusasemiltaan alkuperäisen asemakaavan periaatteista. Tornimainen rakennus toimii näkymänpäättteenä Härkitien ja Välikadun risteyksessä. Härkitien toisella puolella sitä vastapäätä sijaitsee Nokian uusi kirjasto- ja kulttuuritalo Virta (2019).

Kuva: 83 Vasemmalla Välikadun eteläreunaan rakennuksia ja Välikadun leveää katutilaa. Oikealla uudisrakennus Härkitien ja Välikadun risteyksestä, taustalla kirjasto- ja kulttuuritalo Virta.

Kuva: 84 Massoitelun vaihtelua Välikadun suuntaan. Vasemmalta lähtien kohteet 16, 15 ja 14.

Välikadun pohjoisreunan kaupunkikuvaa leimaa nykytilanteessa moninaisuus ja keskeneräisyys. Välikatu 20 (kohde nro 11) vieressä on tyhjä tontti, kun entinen S-marketin kiinteistö uimahallin länsipuolelta on juuri purettu. Tilalle on asemakaavassa osoitettu kahdeksankerroksista rakentamista. Härkitien risteuksen lähetyvillä on 1990-luvun ja 2000-luvun kerrostalot.

Kuva: 85 Välikadun katutilaa Härkitien suunnasta kuvattuna.

Välikadun eteläreunan asuin- ja liikerakennukset rajaavat eteläjulkisivuillaan Pirkkalaistoria. Pirkkalaistorin eteläpuolella sijaitsee 1980-luvun laaja liikekiinteistö. Rakennukset ovat Härkitien ja Välikadun risteyskohdan uudisrakennusta lukuun ottamatta 1-2 kerroksisia ja liikekiinteistöt avautuvat katutasossa torille laajoin ikkuna-aloin. Toria elävöittää myös asuinkerrosten parvekkeet. Tori aukeaa länteen Härkitien suuntaan, jonka edustalla aukiolla on Ossi Somman veistos ”Turkiskauppiaat” vuodelta 1972.

Kuva: 86 Ossi Somman veistos ”Turkiskauppiaat” sijoittuu torin Härkitien puoleiseen pätyyn. Härkitien länsipuolella sijaitseva liikekiinteistö 1980-luvulta suuntaa portaikkonsa ja pääsisäänkäyntinsä Pirkkalaistoria kohti.

Kuva: 87 Pirkkalaistorin jakaa pysäköintialueeseen ja toriaukioon keskellä sijaitseva pelkistetty yksikerroksinen kioskirakennus.

4 Moderni rakennusperintö

4.1 Arkkitehtuurin kehitys ja ominaispiirteet 1960 – 1970 -luvuilla

Suomalaisessa arkkitehtuurissa oli 1960-luvulta käynnissä sukupolvenvaihdos ja arkkitehtuuri nähtiin monumentaalisuuden ja korkeataiteen sijaan olevan sosiaalisesti tasa-arvoista, rehellistä ja johdonmukaista. Arkkitehtuurissa arvostettiin modernismin ihanteiden mukaisesti tieteellisesti kehitettyjä mittajärjestelmiä ja standardoituja rakennusnormeja. Betonirakentamisen rakennustekniikka ja elementtirakentaminen kehittyivät. Rakennusten muoto syntyi käyttötarkoituksen tarpeista tieteellisin mittajärjestelmin. Rakennuksissa yleistyi pilari–palkki -järjestelmään perustunut runkorakenne, jossa tilat jaettiin kevyiden eikantavien väliseinien avulla mahdollistaen rakennuksen helpon muunneltavuuden. 1970-luvulle tultaessa rakennusten mittakaava kasvoi.

Rakentamisen kannalta mullistava oli vuonna 1973 alkanut energiakriisi, joka johti uusiin valtiojohtoisin säädöksiin mm. ikkunoiden kokoa koskien. Rakentamisessa siirryttiin perinteisestä tiili- ja puurakentamisesta kantaviin betoni- ja teräsrakenteisiin ja paikallarakentamisesta tehdasvalmisteisten elementtien pystyttämiseen. Sekä 1960- että 1970-luvuilla julkisivut olivat tyypillisimmillään valkoiseksi maalattuja, levyverhottuja tai tiilimuurattuja. 1970-luvulla puhtaaksimuurattu puna- tai kalkkihiekkatiili oli yleinen materiaali julkisivuissa, ja tiilimuuraus yhdistettiin usein maalattuun betonipintaan. Ikkunanpuitteet ynnä muut samankaltaiset osat käsiteltiin usein tummanruskealla puunsuoja-aineella. Ikkunat itse muuttuivat ruutuikkunoiksi, joissa oli tuuletusikkuna. Kattomuotoina suosittuja olivat pulpetti- ja tasakatto, jotka useimmiten päällystettiin huovalla tai pellillä.

4.2 Arkkitehtuurin kehitys ja ominaispiirteet 1980-luvulta vuosituhannen vaihteeseen

1980-luvulla arkkitehtuurissa vallinneen postmodernismin historismi, värikkyyys ja monimuotoisuus toivat rajatut kaupunkitilat, kaupunkirakenteen hierarkian ja sen merkitys-

sisältöjen korostamisen takaisin kaupunkisuunnittelun työväliseisiin. Arkkitehtuuri oli kokeilullista eikä sitä määrittänyt enää selkeät tyyliuunnat, mikä tarjosi aiempaa vapaammat kädet yksilölliseen suunnittelutyöhön. Nokian keskustassa tämä näkyi erityisesti 80-luvulla rakennettujen tavaratalo- ja liikekiinteistöjen moniulotteisissa kattorakenteissa aiemman vuosikymmenen tasakattojen jälkeen. Väriyksessä Nokian keskustan 80-luvulla rakennetuissa taloissa on käytetty neutraaleja värejä erityisesti ruskean eri sävyjä.

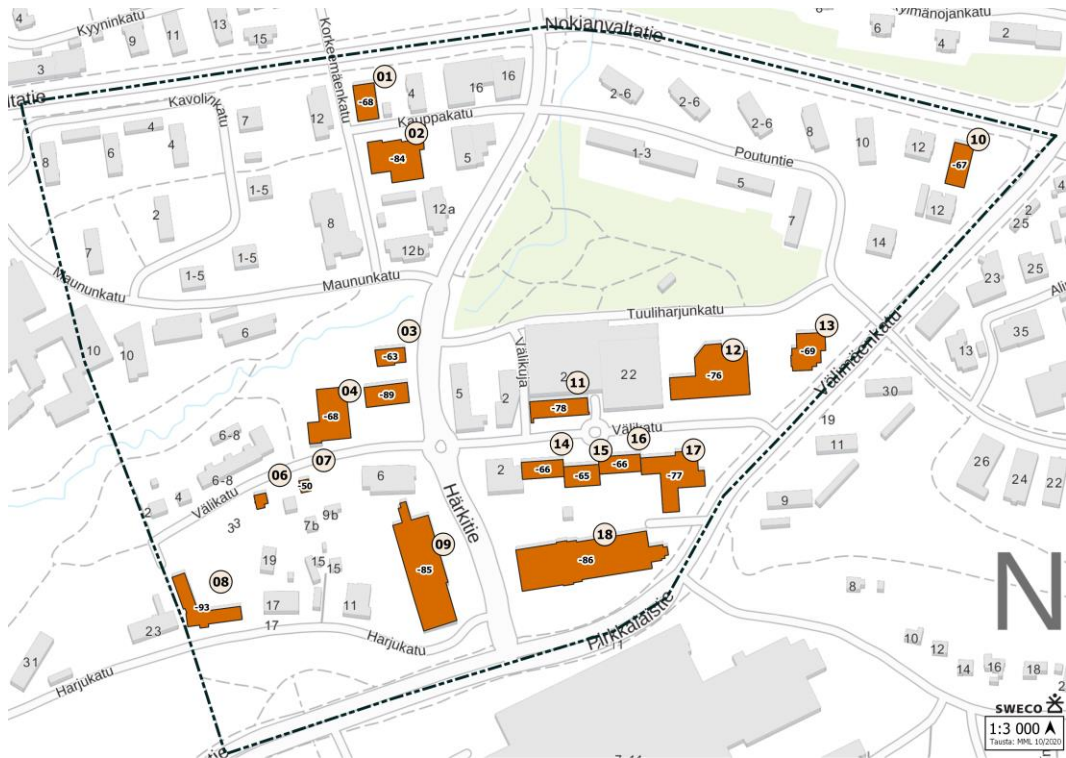
Rakennettujen vyöhykkeiden välitiloihin alettiin kiinnittää huomiota jo ennen 1980-lukua. 80-luvun lopun nousukauden paine aiheutti kuitenkin kiirettä rakentamisessa, eikä täydennysrakentamishankkeita ehditty tutkia valmiiksi ehdotuksiksi. Korjaus- ja täydennysrakentaminen tuli ajankohtaiseksi vasta nousukauden jälkeisen laman aikana 1990-luvun alussa. Myös laman aikaan rakentamista leimasi jatkuva kiire, joka vaikutti työn laatuun. 90-luvulla valmistuneissa rakennuksissa on havaittu ongelmia mm. kattorakenteissa, jotka ovat johtaneet kosteusvaurioihin. 1990-luvulla suurin osa (70 %) suomalaisista asui kaupungeissa. Edellisellä vuosikymmenellä alkanut kulttuurisen identiteetin murros voimistui, kun kaupunkilainen elämäntyyli vahvistui ja yhä harvemman juuret olivat maaseudulla. Samaan aikaan arkkitehtuurissa haluttiin vaalia muistoja menneistä ja luoda toiveita tulevaisuudesta. 1990-luvun arkkitehtuuri sisälsi viitteitä modernismista. Selvitysalueella tästä esimerkkinä on kaupungin virastotalo vuodelta 1993.

1990-luvulta lähtien pintailmiöt ovat vaihtuneet luonnonvarojen riittämättömyydestä ja ympäristön saastumisesta johtuvaan ekologiseen heräämiseen, joka näkyy mm. energiatehokkaan rakentamisen lisääntymisenä. 2000-luvulla ilmastonmuutos on vahvistanut ekologisuuden kokonaisvaltaista luonnetta ja johtanut tiiviiseen valtakunnalliseen keskusteluun kaavoituksen pääperiaatteista. Nykyhetkeä kuvaa parhaiten perinteisten teollisuuspaikkakuntien taantuminen, kaupunkikeskustojen voimakas uusiutuminen ja kaupan ja vapaa-ajan keskittyminen liikenteellisiin solmukohtiin vakiintuneen yhdyskuntarakenteen ulkopuolelle. Uuden rakentamisen rinnalla myös vanhaa korjataan enemmän, jotta kustannukset ja materiaalmäärät voidaan pitää minimissään. Nokian keskustassa tämän aikakauden rakennuksia ovat Maununkadun ja Härkitien risteykseen rakennetut asuinkerrostalot sekä Välikadun ja Härkitien risteyksessä oleva asuinkerrostalon ja liikekiinteistö yhdistelmä.

4.3 Inventoidut kohteet

Selvitysalueelta on inventoitu 1950-1990 -luvulla rakennetut liiketiloja sisältävät kohteet sekä julkiset rakennukset, kuten kirkolliset rakennukset ja uimahalli. Asuinrakentamisen kohteet on jätetty selvityksen ulkopuolelle.

Kohteita esittelevät inventointikortit ovat raportin liitteenä 4.

Kuva: 88 Selvitysalueen rajaus ja inventoidut kohteet kohdenumeroitain.

5 Johtopäätökset

5.1 Selvitysalueen tunnistetut arvot ja suositukset

Selvitysalueen täydennysrakentamista ja osittaista uudistavaa rakentamista voidaan pitää Nokian keskustan kehittämisen kannalta suotavana, jotta sen kaupunkirakenteellinen merkitys säilyy myös tuleville vuosikymmenille. Palveluiden ja liiketoiminnan sijoittamisen pääpainopiste tulee olla nykyisessä liikekeskustassa, jotta sen on mahdollista kilpailla jatkossakin yhdyskuntarakennetta hajottavien vaihtoehtoisten ratkaisujen kanssa. Tulevan täydennysrakentamisen haasteena on kaupunkikuvan parantaminen sekä viihtyisyyden lisääminen. Rakennetun kulttuuriympäristön arvojen kannalta on erityisen tärkeää, että tulevat kehittämiskäytöt johdetaan aiempia kehitysvaiheita kunnioittaen.

Liikekeskustan kehittyminen Harjun alueelta Välikadun ja Pirkkalaistorin yhteyteen ovat selvitysalueelta tunnistetut merkittävimmät kehitysaskleet. Niiden historiallisen luettavuuden säilyminen olisi toivottavaa myös tulevassa kaupunkisuunnittelussa. Esimerkiksi 1960-70 -luvun kaupunkikehityksen mukaisten aukoiden, Pirkkalaistorin ja Toivontorin, säilyminen helposti saavutettavina kaupunkitaiteellisina aukioina on jatkosuunnittelun kannalta tärkeää.

Ostoskeskusten rakentaminen on kehittynyt rakennustyyppinä Suomessa 1950-luvulta lähtien. Selvitysalueella ostoskeskukseksi suunniteltuja rakennuksia on lähinnä jäljellä vain 1980-luvulta Härkietien molemmiin puolin. 1980-luvun liikerakennukset selvitysalueella ovat mittakaavaltaan aiempien vuosikymmenten liikerakentamista massiivisempaa. Näiden syvärunkoisten liikerakennusten betonielementtirakenteiset julkisivut on verhottu aikakaudelleen tyypillisesti vaalealla laatoituksella. Arkkitehtuuriltaan ne ovat ns. perustasoa ja niiden arvona nähdäänkin pääasiassa rooli liikekeskustaa ja Pirkkalaistoria tukevin rakennuksina ja niiden liikekeskustaan tuoma ajallinen kerroksellisuus.

Merkittävin yhtenäinen rakennuskokonaisuus löytyy Välikadun varrelta. Sen varrelta inventoidut 1960-luvun asuin- ja liikekiinteistöt kuvastavat hyvin rakennusajankohtansa arkkitehtuurin ominaispiirteitä ja luovat kaupunkiympäristöön elävää katu- ja aukioympäristöä.

Selvitysalueelta inventoidusta 1960-luvun rakennuskannasta on erotettavissa hyvin rakennusaikakauden asuin- ja liikekiinteistöille tyypillisiä piirteitä, kuten nauhaikkunat, kirjahyllyrunko ja elementtirungosta huolimatta paikalla muuratut päädyt. Ne ilmentävät aikansa ihanteita samoin kuin päätyjen ulottaminen parvekkeiden ulkolinjaan asti. Rakennuskannassa on nähtävissä myös elementtitekniikan kehittymistä. Betonirungon kehittyminen 1950-luvulta lähtien on johtanut arkkitehtuurissa vapaaseen plaaniin ja eikantavaan julkisivuun. Tämä on mahdollistanut mm. katutason liiketilojen suuret ikkunapinnat.

Rakennusten betoniosia ryhdyttiin 1950-60-luvuilla verhoilemaan erityyppisillä levyillä. Liikerakennuksissa saatettiin käyttää läpivärjättyä lasilevyä, kuparia ja alumiinia. Tasakattoja suosittiin edelleen. Myös nämä piirteet ovat nähtävissä liikekeskustan 1960-luvun rakennuskannasta, vaikkakin julkisivuja on joiltakin osin muutettu viime vuosina.

Mahdolliset korjaustoimenpiteet Välikadun varren rakennuskantaan suositellaan tehtäväksi alkuperäisyyttä kunnioittaen. Rakennusten korjaamisessa suositellaan niille tyypillisten piirteiden kuten kattomuodon, julkisivuissa käytetyt materiaalien, parvekkeiden kaiteiden ja ikkunajaotuksen vaalimista. Täydennysrakentamisen näkökulmasta tärkeää on, että liityttäessä Välikadun rakennuskantaan myös uudisrakennusten julkisivujen suhteet sekä horisontaalit ja vertikaalit linjat ovat tasapainoissa keskenään ja liittyvät harkitusti vanhempaan rakennuskantaan.

Liikekeskustan 1970-luvun julkista rakentamista kuvastaa tiilimuuratut ja korkeatasoisella arkkitehtuurillaan erottuvat rakennukset, uimahalli ja Helluntaiseurakunnan rakennus, sekä inventointihetkellä purettavina olevat terveyskeskus ja Ev.lut. seurakuntakeskus. Poutunpuistoon liittyvien julkisten rakennusten kappalemaisuus puistomaisessa ympäristössä Välimäenkadun varrella tulisi säilyttää mahdollisuuksien mukaan. Se yhdessä Poutunpuiston sekä Poutuntien pohjoispuolen rakennuskannan kanssa luo Nokianvaltatien ja Välimäenkadun läheisyyteen puistomaista, funktionalismin avointa rakennustapaa kunnioittavaa kaupunkirakennetta.

Suosituksat alueen jatkosuunnitteluun on esitetty raportin liitteenä 3 olevalla kartalla.

Kuva: 89 Kartta suosituksista.

6 Liitteet

Liite 1 Rakennustyyppikartta

Liite 2 Rakennusvuosikartta

Liite 3 Kartta suosituksista

Liite 4 Kohdekortit

Laatinut: Maritta Heinilä arkkitehti ja Satu Suikkola FM suunnittelumaantiede

Sweco Infra & Rail Oy